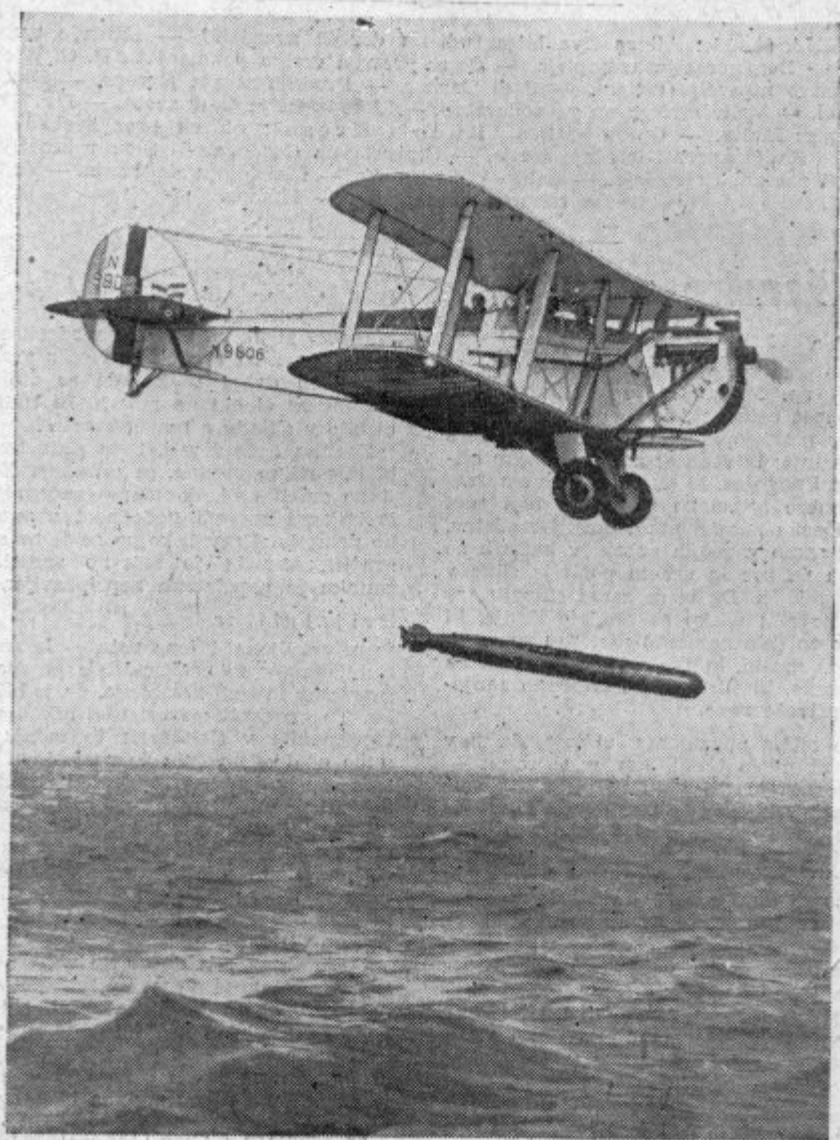

Pošteles plačana v gotovinar

ZIVLJENJE IN SVET

1 9 L J U B L J A N A 3 2

Štev. 11.

11. septembra 1932.

Knjiga 12.

ZIVLJENJE IN SVET — ilustrovana tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČEŠKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ul. 5. — ROKOPISI SE NACELNO NE VRACAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konsorcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. Vsi v Ljubljani.

VSEBINA št. 11.: Ali so živa bitja tudi na drugih zvezdah? — Zdravje namestu zlata. — Degeneracija krompirja. — Če se pretrga veriga pokolenj... H. G. Wells: Kraljestvo mravelj (konec). — Sadi Carnot. — Prednja straža Evrope. — Kanje in jastrebi. — Vpliv mrčesa na gospodarstvo. — Slike iz življenja in sveta. — Dr. Stan-ko Jug: Malta. — Opičji kralj. — Rudolf Kresal: Človek brez svobode (daluže). — Radio aparati letošnje sezije. — Staroslavna Cordova. — Slon v kmetijstvu. — Beli zakladi Columbijske. — Šah. — Tri ženske. — Fiziologija sladkanja. — Antična trisobna stanovanja. — Humor.

Tri ženske

Znanka

Vsi so prav za prav zadovoljni z njo, le nekateri ne. Na zunaj je prikupna, dasi menijo spet nekateri, da je previtka. Seveda ti ne poznajo globljega vzroka, ki se s tem potrjuje; ta žena se z vsem svojim bitjem brani pogojev, ki bi jih okolica smatrala za dobre ali slabe in se jih boji tudi sama. Dasi običajno nima dovolj sredstev, stanuje samo v večjih sobah, v katerih se spreha po ure in ure in poživilja slike v svoji domišljiji. Da bi se sama sklonila, se skoraj ne zdi; vselej se najdejo ljudje, ki opravijo to delo namestu nje. Večinoma so to seveda moški, ki jim takoj ugaja, ali pa tudi ženske, ki jih z nepričakovano sanjavoostvo priveže nase.

Če jo bližje opazujemo, vidimo, da ji v resnici ni nihče bližji, kar rada sama — če se je ogrela pri vinu in plesu — pove pred vsemi, ki seveda temu ugovarjajo še bolj glasno. Toda to je njena rana, ki se je še ni dotaknil noben blažilni pogled. Zato se v njeni navzočnosti izgubi vsa resnica in njene sanje nimajo prave moči, ker se nanašajo le nanjo. Sicer pa nikogar ne skrbi, o čem sanja. Možje hočejo pri njej čimprej doseči svoj namen, ki pa ne velja kot uspeh, ker znanka ni nadarjena za pregrehe. Ženskam, posebno že starejšim in bolj resnim, se še enkrat vrnejo spomini na vso nepopravljivo pretoklost, ki jo je treba — kot menijo same — globoko spoštovati. Sicer pa čitajo neutrudljivo Prousta* in menijo tudi da prav za prav iščejo izgubljeni čas.

* Marcel Proust (1871—1922), francoski pisatelj, znan po svojih družabnih opisih. Njegovo najpomembnejše delo je: »Kot iščem izgubljeni čas...«

Manet** bi jih bil naslikal v rdečkasti obleki z nabori, ki jo sloka levica z granatnim prstanom dviga toliko, da se vidijo lepo oblikovani členki na nogah. In tudi ostalo bi bilo v skladu s tem gibom...

Znanka hoče živeti, toda prav tam, kjer bi bilo edino vredno, se umakne. Nikoli bi ji ne smeli reči, da nismo zadovoljni, ker iz bojzani sovraži bodočnost z vsem, kar bo prinesla. Prav tako pa se je ne sme posvariti, ker bi jo smrtno zadeli. Kajti znanka je popolnoma nepripravljena.

Prijateljica

je pripravljena. Njena usta — le redko poljubljena — so odločena, da pojedjo vsako grenkobo in tudi zamolčijo, da je bila grenka. Te grenkobe se pri njej nikoli ne bodo izpremenile v sladkosti; to izdajajo prve gube na bledem čelu že zdaj. Lica ji bodo tedaj še bolj upadla, potrebni pogum pa ji bo še bolj stisnil ustnice, ki se na našo žalost že tako odprejo zelo redko. Cesto želimo, da bi bila velika prijaznost, ki izvira od nje, jasnejša. Ali je samo tako nespretna v govoru? Saj meni tako, toda le blebetači, ki radi druge zavajajo, mislijo pri tem, da ji tega ni treba.

Prijateljica niti dobro ne ve, da je lepa. Saj ne pričakuje ničesar v ljubezni ali morda le to, da bi je ne spoznali. Kdor bi ji pomagal, da bi pozabila, kar jo je že mučilo kot ostale žene, bi ji bil največji prijatelj in bi ji storil največjo uslugo iz daljave. To je edina želja razen one, da bi imela dovolj

** Edouard Manet (1832—1883), francoski slikar, soustanovitelj impresionizma. (Glej »Slikar Manet« v št. 6 Zisa.)

(Nadaljevanje na predzadnji strani.)

ZIVLJENJE IN SVET

STEV. 11.

LJUBLJANA, 11. SEPTEMBRA 1932.

KNJIGA 12.

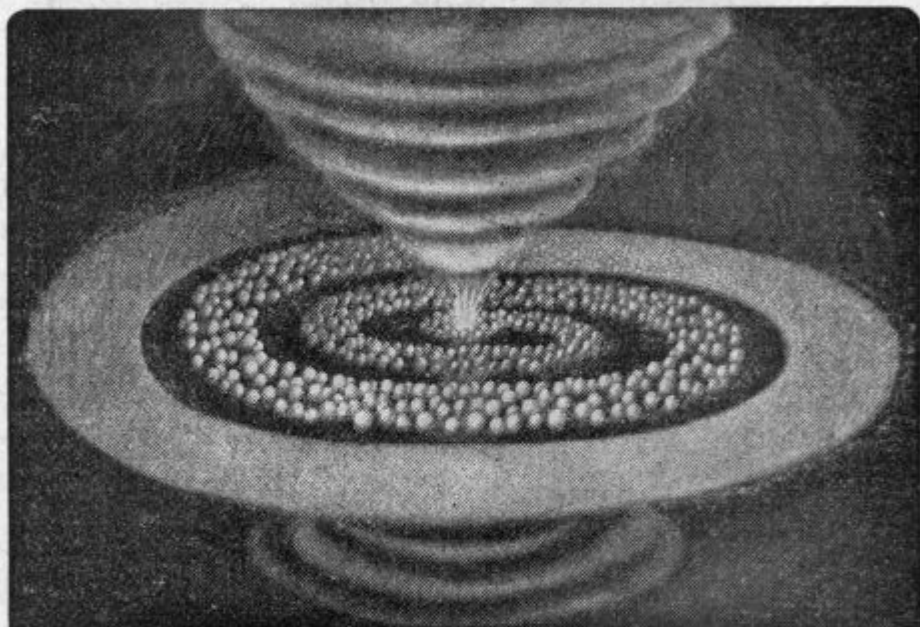

OČETOV PONOS

Ali so živa bitja tudi na drugih zvezdah?

Ako hočemo obravnavati to vprašanje, se moramo najprej vprašati, kateri so najvažnejši življenjski pogoji vseh bitij v živalstvu ali v rastlinstvu. Vsaka zvezda, na kateri naj bi bila živa bitja, mora imeti zadostno gostoto, toploto, vlago in primerno sestavljeno ozračje. To so osnovni pogoji, brez katerih ni življenja. Pa poglejmo, kakšne prilike vladajo v našem sončnem sistemu, ki je prav za prav

pa bi že bili za življenje prikladni. Na Marsu, ki se je o njem že toliko razpravljalo, je gotovo dovolj možnosti za obstoj živih bitij, čeprav znaša najvišja temperatura na njem komaj 10°C in je njegovo ozračje redkejše kot ozračje v višinah M. Everesta, katerega, kakor znano le zavoljo tega ni še nihče dosegel. Vendar pa je v Marsovi atmosferi dovolj kisika in vodne pare za rastlinstvo in živalstvo, ali nemožeče li bilo ta bitja tudi

Sistem Rimske ceste

le majhna svetla točka v velikem zvezdnem vsemirju.

Venera, ki jo imenujemo tudi Večernico, se nam včasih zelo približa, posebno takrat ko potuje mimo nas in sonca, pa kaj, ko je popolnoma zavita v oblake in vidimo le otemnelo stran Venere pri močno razsvetljenem nebu; toda spektroskopska raziskovanja njene svetlobe so nam pokazala, da ima le-ta za najskromnejše življenje premalo kisika v ozračju. Tudi drugi planeti so oviti v oblake, ali pa so zelo daleč. Merkur je soncu najbližji in mu kaže vedno isto stran, tako n. pr. kakor mesec naši zemlji. Na njegovi sončni strani, pa tudi na drugi polovici, kjer vlada večna tema in nizke temperature, bi bilo življenje nemogoče. Obmejni pasovi med obema polovicama

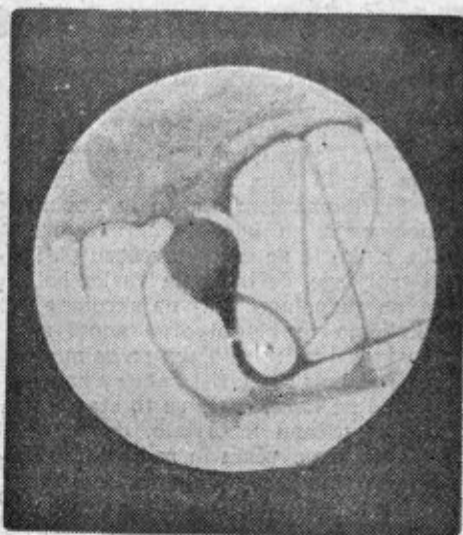
videti in če bi imeli še tako popolne daljnogledke; tudi tedaj ne, če bi bila 10.000-krat večja od največjega živega bitja na zemlji.

Vsi drugi planeti našega sončnega sistema imajo premajhno gostoto in ne nudijo življenjskih možnosti. Kakor rečeno, je naš sistem le majhna točka v zvezdnem svetovju in vsaka zvezda stalnica, ki jo vidimo s prostim očesom, je sonce. Moderni daljnogledi in fotografska plôšča so nam pa odkrili milijone zvezd, ki so večje in tudi tisočkrat svetlejše od našega sonca. In vendar je življenje mogoče le na takih kozmičnih telesih, ki jih ni še nihče videl ali fotografiral; to so medli ali temni spremljevalci velikih zvezd. Njih število je mnogo večje, kakor se da ugotoviti.

Nehote se vprašamo, kaj je pa z drugimi zvezdami stalnicami, ali ne obkrožajo le-te tudi sistemi planetov tako kakor naša zemlja? Do najnovejše dobe so bili tega mnenja tudi najznamenitejši astronomi; toda nova raziskovanja so nas privedla do drugih rezultatov in strokovnjaki so vobče prepričani, da predstavlja naša zemlja le en delu planetarnega sistema prav izjemen primer in pojav, ki ga drugou v vsemirju najbrž ni, in ki je mogel nastati le tako, da je potovala mimo našega sonca tuja zvezda, ki je s svojo privlačno silo povzročila na soncu ogromno razširjenje ognjenega morja in plinskih mas, katerih del se je odtrgal od sončnega telesa. Toda ta pojav je kakor je izračunal angl. astronom James Jeans tako redek, da bi mogel nastopiti pri eni in isti zvezdi le enkrat v pol trilijonu let. Če računamo na razvojno dobo zvezde, torej do plinskega in apljivotokečega stanja, v katerem je tak pojav razširjenja ognjene mase mogoč, pol bilijona let, tedaj vidimo, da bi bila od enega milijona zvezd le ena sama prizadeta po takem pojavu.

Opazujmo sistem Rimske ceste, ki se vrti sklenjeno sam zase! Že cele bilijone let izžarevajo posamezna telesa tega sistema svetlobo in energijo v vsemirju in »lezejo« počasi narazen, sistem se širi in širi, zvezde se stalno oddaljujejo druga od druge. Kaj čuda, saj se vendar zaradi nepretrganega izžarevanja izgublja svetlobna in toplotna energija in sčasoma tudi masa in privlačna sila. In vendar, če bi bila tudi možnost tvorenja planetarnih sistemov dana, ne smemo pozabiti bridke resnice, da od komaj tisoč planetov ima morda samo eden zadostne pogoje za organsko življenje, da ima samo eden planet zadostno vlago in potrebno toploto. Po vsem tem sklepamo, da bi tudi v primeru, da ima vsaka zvezda stalnica svoj planetarni sistem desetih planetov, šele sto tisoč stalnic dalo en sam planet, kjer bi lahko rekli — tu je dovolj življenjskih možnosti in pogojev!

Toda kako je pa življenje nastalo? Tu si naziranja precej nasprotujejo. Nekateri pravijo, da se je življenje rastlin in živali začelo v morju, kar bi zopet pomenilo, da pridejo tudi od tistih redkih planetov, ki smo jih pravkar navedli, je oni v pošte, ki imajo morje, kjer se je začelo v zračnem prostoru primitivno življenje in se je potem vedno bolj razvijalo, prav tako kakor na naši zemlji; a tudi tu bi utegnili biti število možnosti glede življenja in življenjskih oblik omejeno.

Mars

Vsa ta opazovanja bi veljala za rastlinstvo in živalstvo, toda s tem še dolgo ni rečeno, da bi morala živeti na naši zemlji razumna bitja kot je človek, kajti na stotine milijonov let je preteklo, nastale so rastline in živali vseh mogočih vrst; nekatere so propadle in ustvarjale so se ož skoraj istih prilikah druga bitja precej drugačne vrste, niti ena sama stara oblika se ni več povrnila v življenje; človeka pa še dolgo, dolgo ni bilo. Človek je nastal le enkrat in to sario na enem mestu zemlje, pod izredno ugodnimi pogoji. Če bi manjkal samo eden teh pogojev, bi tudi človeka ne bilo in najbrže tudi ne ljudi na zemlji. Človek pa bi se lahko razvijal samo na suhi zemlji in bi torej lahko bival le na takih planetih, ki imajo najmanj en mesec, ki se je odtrgal nekoč od svojega planeta, tako nekako kakor se je odtrgala zemlja od sonca ali mesec od zemlje, ko je potovala mimo nas tuja zvezda in je povzročila ognjeno plimo. Pri tem odtrganju je zazijalo na planetu veliko brezdno, kjer so se mogle zbrati vode in se ločiti od kopna.

Iz vseh navedenih razlogov sledi, da je komaj verjetno, da bi se razvijala tudi drugje v svetovju razumna bitja, kakor na našem planetu, ki bi bila nam ljudem vsaj toliko podobna kakor n. pr. avstralski črnici. Če je pa prišlo kljub temu do slučajev in izrednih pogojev za postanek visokorazvitih bitij, tedaj ni izključeno, da nas ta bitja dosegajo, ali tudi daleko nadkriljujejo. Toda njih življenje nam bo ostalo — najbrže — zavito v večno temo.

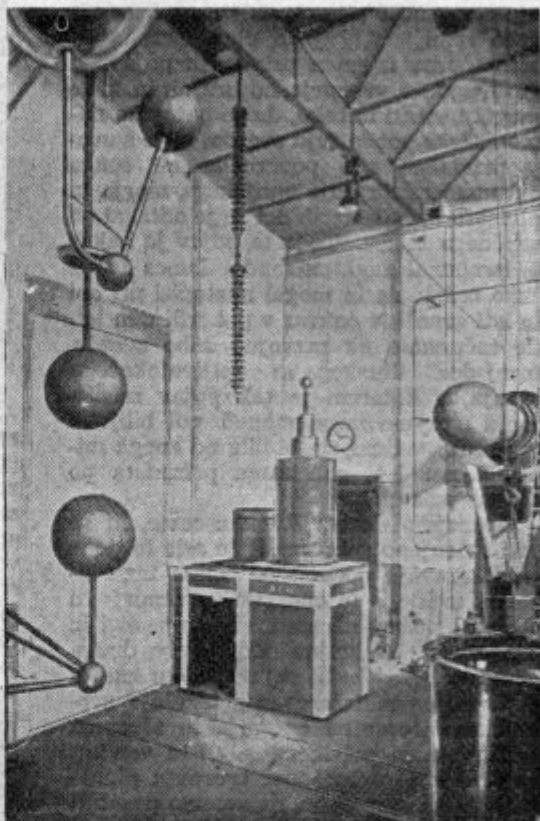
Zdravje namestu zlata

Radijevi žarki so še zmerom nenadomestljivo sredstvo za zdravljenje nekaterih bolezni, zlasti raka. Dragocenega radija zaradi tega nikoli ne bo preveč. Pri današnjem stanju in načinu pridobivanja ga bo še zmerom premalo. Kako bi se dalo človeštvu olajšati trpljenje, če bi imela vsaka bolnica na razpolago vsaj najskromnejšo količino te blagotvorne snovi za najnujnejše potrebe. Tako pa se mora z radijem bolj skopariti kakor s smrtjo in nič ne kaže, da bi se to stanje v doglednem času izboljšalo, da bi se proizvodnja povečala in radij pocenil.

Spričo tako neugodnih izgledov za bodočnost je razumljivo, da si učenjaki po vsem svetu prizadevajo, najti primerno nadomestilo za radij. Iščejo snovi, ki bi izžarjale enake žarke kakor radioaktivne snovi ali pa način neposrednega proizvodnje radijevih žarkov.

Znano je, da nastajajo ti žarki zaradi razpadanja radioaktivnih snovi, zaradi razkrajanja atomske strukture radija. Med vsemi prvini, iz katerih je zgrajeno svetovje, smo odkrili pojav samovoljnega razpadanja samo pri radiju. Nobena druga prvina se v normalnih okoliščinah sama ne razkraja delj nego do atomov. Zgradba atomov iz jeder in elektronov, ki je v principu za vse prvine enaka, je izredno močna, tako da so za razbitje atomov potrebne sorazmerno velikanske sile. Zato je popolnoma razumljivo, da stari alkimisti s svojimi primitivnimi pripomočki niso mogli uresničiti namere, da bi posamezne prvine do kraja razdejali in nato iznova gradili tiste snovi, ki bi jih sami hoteli, in to bi bilo seveda v prvi vrsti zlato. Šele zdaj je znanost tolikanj napredovala, da počasi postaja kos orjaškim atomskim silam. Šele zdaj se korakoma približujemo uresničenju sanj srednjeveških špekulantov, samo s to razliko, da se moderna znanost ne bavi z razkrajanjem materije: z razbijanjem atomov zaradi samega zlata, marveč iz dokaj širših nagibov. Ko se pa ta težavna naloga posreči, se bodo seveda tudi temeljito izkoristile vse neštete možnosti, ki si jih obetajo od razkroja materije. Učenjaki so izračunali, da se mora pri razbitju atomov sprostiti zelo velika energija, ki se bo pokazala v obliki žarkovja, po vsej priliki enakega

značaja, kakor je žarkovje pri samovoljnem razpadanju radija. Tu se nam torej obeta enakovredno nadomestilo za radij. Razbitje atomov bi bilo torej mimo dru-

Delni vpogled v laboratorij AEG za visoke napetosti, kjer se je posrečilo razbitje atomov svinca

tega tudi za medicino zelo dragocena pridobitev.

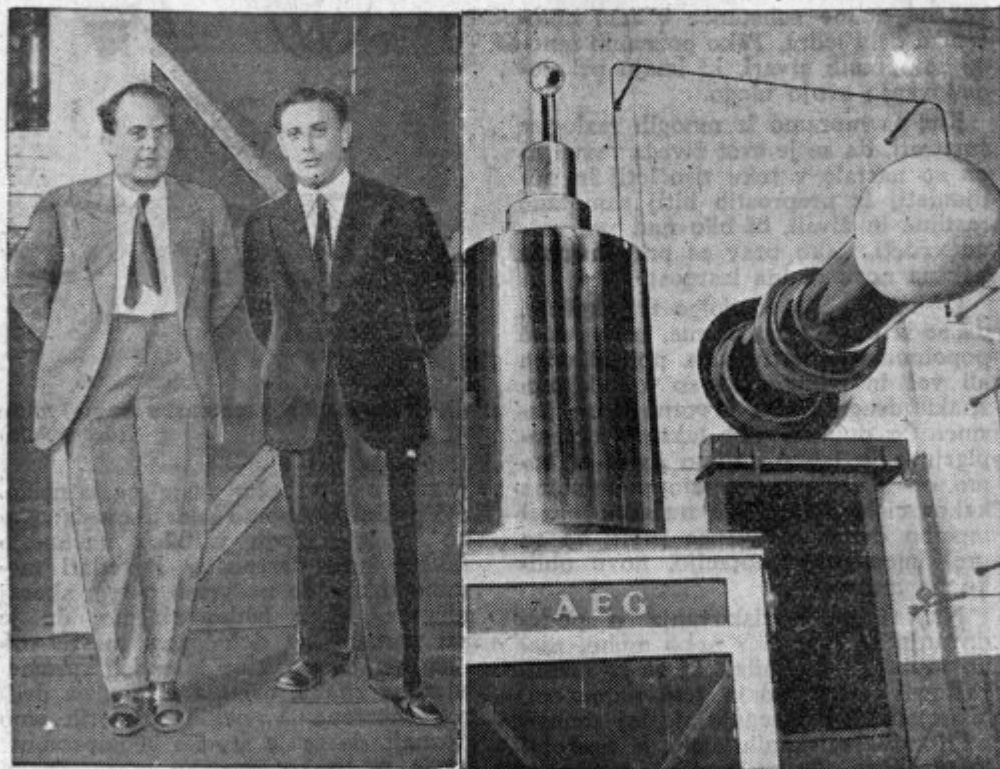
Zdaj poročajo iz Berlina, da se je rešitev tega velevažnega problema že napol posrečila. Berlinskima učenjakoma dr. Langeju in dr. Braschu je uspelo razkrojiti atome svinca, ki je v periodičnem sistemu prvin najbližji radioaktivnim snovem, po čemer je bilo mogoče že v naprej sklepati, da bodo tudi žarki, ki nastanejo pri razbitju, nepogrešno zelo slični radijevim žarkom. Kolikor je doslej znano, je izkušnja popolnoma potrdila domnevo.

Lange in Brasch sta delala poskuse v laboratoriju družbe AEG za visoke napetosti v Niederschöneweide pri Berlinu.

Posluževala sta se napetosti dveh in pol milijona voltov. S tako visoko napetostjo se dajo v ceveh primernege vakuuma proizvajati zelo močni kanalski žarki, to so z velikansko brzino leteči delci pozitivne elektrike. Ti delci delujejo kakor močni projektili in razbijejo atome, ki jim križajo pot, v sestavne delce. Seveda je ta način razkrajanja atomov še sila primitiven, ker med milijoni in milijoni projektilov komaj eden stori svojo dolžnost, za vse druge pa je bila energija, ki jih je sprožila, zastoj potrošena.

Vsekako pa je s tem vsaj možnost razbijanja atomov dokazana in naznačena pot za nadaljno raziskovanje.

Zaradi točnosti velja še omeniti, da način razbijanja atomov, ki sta se ga poslužila dr. Lange in dr. Brasch, ni morda nemški izum, marveč da sta že poprej z istimi pripravami razbila atome nekaterih prvih angleška učenjaka dr. Walton in dr. Cockroft v Cavendishevem laboratoriju v Cambridgeu. Razlika je le ta, da sta Nemca pri svojih eksperimentalnih uporabljala znatno višjo napetost.

Levo: Dr. Lange in dr. Brasch. Desno: Del aparature za razbijanje atomov

Degeneracija krompirja

Krompir je obrežna in ne kontinentalna rastlina ter v vročem suhem podnebju počasno propada. Povsod se opaža, da krompir najbolje uspeva v polkrajinah, ki niso preveč oddaljene od morja. Zlasti Nemci že delj časa vodijo o tem pojavu natančno statistiko, iz katere se jasno vidi, da res dobro uspeva krompir samo v obmorskih provincah in na pobočjih Nemškega Sredogorja. Če se tod pridelan krompir posadi v vlnorodnih krajih ob Renu in Meni, obrodi dobro samo prvo leto, v drugem in tretjem letu pa se še pojavljajo znaki tež-

ke degeneracije, ki se utegnejo tako stopnjevati, da čez čas krompir vobče več ne daje sadu. V bastardni naravi krompirja je nešteto nedostatkov, ki jih neprimerna zemlja in podnebje lahko potencialno do popolnega izprženja.

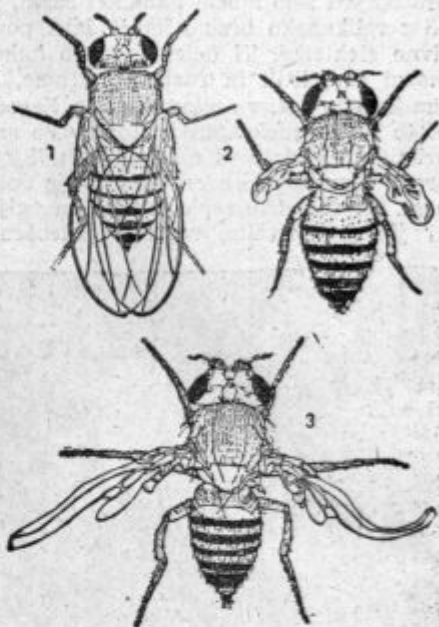
Če se pretrga veriga pokolenj...

Vsredišču vseh nauk o postanku vrst in nauka o podedovanju stoji vprašanje o postanku nove dedne lastnosti. O poteku podedovalnega procesa vemo že mnogo, zlasti po raziskovanjih patra Mendla in njegovih naslednikov. Vemo nadalje, da je čisto določen del staničnega jedra (hromozomi) nosilec dednih lastnosti in pod ugodnimi pogoji lahko ugotovimo položaj kakšne dedne substance v tem določenem delu jedra. Tako poznamo mnogo zamotanih stvari, ki imajo pri podedovanju svojo ulogo.

Ker pa moramo iz mnogih razlogov smatrati, da se je svet živega razvil in da so nastale v teku tisočletij in milijonletij iz preprostih bitij zamotane rastline in živali, bi bilo nad vse važno vedeti, kako prav za prav nastaja kakšna nova dedna lastnost.

Gojitelji vedo že dolgo iz izkušnje, da se iz čistokrvne pasme, tako rekoč popolnoma nemotivirano, porodi eden ali več individuov, ki so v kakšnem znaku drugačni od prvotne čiste pasme. Če dobimo več takšnih eksemplarjev, jih lahko gojimo dalje in bomo opazili, da se vedejo popolnoma kakor čista pasma. To nenadno spremembo dedne substance (kajti za to gre) imenujemo mutacijo, novo obliko pa mutanto.

Najvažnejša raziskovanja o podedovanju so izvršili z neko muho, rosno muho (*Drosophila*), ki se iz raznih razlogov zelo podaja tem namenom. V rejah, ki obsegajo doslej mnogo milijonov raziskanih muh, je nastopilo približno 500 mutant, ki so jih gojili kot »čisto plemo«¹ dalje. Računajo, da pride na prilično 40.000 muh nova mutanta. Razločujejo se od izhodne oblike po najrazličnejših znakih, po rdečih, belih, rumenih očeh, po jazbečarskih nožicah, po okrnjenih krilih itd. Tudi pri drugih živalih se pojavljajo izrazite mutante, tako pri pseh, govedu in ribah mopsne ter buldogne glave, pri človeku šestprstnost in kepavost noge. Mnogo belih živalskih oblik, tako zvane albine, je smatrati za mutante. Ankonske ovce z jazbečarskimi nogami, k² so jih prej mnogo gojili, so nastopile v neki normalni ovčji čredi prav nenadoma in so jih utegnili izolirati kot pasmo. Gotovo

Tri oblike preobrazbe rosne muhe (*Drosophila*)

je tudi naš jazbečar nastal na ta način.

Vprašali se bomo sedaj seveda: Kako in iz katerih vzrokov nastanejo takšne nove lastnosti? Povedati moramo takoj, da ne vemo o tem skoraj ničesar. Sicer lahko rečemo, da je pri mutaciji na določenem mestu staničnega jedra, kjer je sedež spremenjenega znaka, nastala pretvorba dednih substanc. V nekih primerih smo doznali, da se je število hromozomov, ki je za vsako živalsko in rastlinsko vrsto določeno, podvojilo in so se potem pojavile oblike velikanke. Najbolj znani primer za to je lučnik. Vzroki za nastajanje mutant pa so nam čisto neznani.

A mutacija je doslej edini proces, ki nam kaže nastopanje nove dedne lastnosti. Kako bi si s tem predstavljali razvoj v kraljestvu bitij? Ne moremo si misliti, da so nastale po takšnih čisto neusmerjeno nastopajočih mutantah vse izrazite prilagoditve, ki jih občudujemo v naravi. Število mutant je v bistvu tako majhno, da za razvoj bitij ne moremo računati z njim.

Toda znanost o podedovanju je ugotovila dejstvo, ki nasprotuje splošne

mu naziranju in domnevam. Pridobljene lastnosti se ne podedujejo! Gotovo, zdi se nam, da poznamo primere za to. Često čujemo, da je kakšna mačka po nesreči zgubila rep in da je skotila potem mladiče brez repov. A te trditve spadajo v kraljestvo pravljic. Pri poskusih so mnogim pokolenjem podgan odrezavali repe, a vedno so jim imeli mladiči rep. Zakaj ne nastajajo psi, ki bi jim ne bilo več treba rezati ušes in repov? To operacijo izvršujejo pri dotičnih pasmah vedno znova in vendar se kratkoušnost in kratkorepost ne podeduje. Prešič bradavičar ima čudno navado, da drsi po členkih sprednjih nog. V zaščito kože na teh mestih ima roženasto odebelino. Že mladiči pred rojstvom imajo to odebelino, ki se torej ne pojavi šele v življenju. Zato so rekli o bradavičarjih, da so se navadili drseti in da se jim je sčasoma na dotičnih mestih odebelila koža. Ta lastnost, ki je bila pridobljena, se je s časom podedovala, tako da bi imeli tu primer za navedeno domnevo. Toda ta domneva je popolnoma nedokazana in lahko je mogoče, da so bile roženine prej tu.

Šestprstna noga

A vendar si le težko predstavljamo razvoj bitij brez podedovanja pridobljenih lastnosti, posebno če se oziramo na milijonletno zemeljsko zgodovino, ne samo na kratko dobo človeškega eksperimentiranja. Videli smo pa, da so mutante edini način za nastanek novih dednih lastnosti in če si zaostriamo pogled za neznatne razlike, bi bilo mogoče odkriti v kakšni kulturi čisto majhne neizrazite mutante, ne samo tako očitnih, kakršne so jazbečarske noge in mopsne glave. In sicer bi bile te neznatne mutante veliko pogostejše, nego smo prej rekli. Na tem mestu se nauk o mutaciji srečuje z Darwinovim naziranjem. Darwin vendar pravi, da se izbor za življenjsko borbo najboljše opremljenih bitij izvrši v variaciji enega pokolenja. Iz vede o podedovanju vemo, da se iz ene variacije ne podedujejo posebnosti. V reji boba dobimo n. pr. med potomstvom velike in majhne bobe. Če poiščemo največje in jih gojimo dalje, ne dosežemo morda večjih bobov, temveč vedno iste razlike med velikimi in majlimi kakor pri starših. Odkar pa poznamo mutante in vemo, da so tudi majhni mutacijski koraki, ne samo veliki in grobi, utegnemo Darwinov nauk

razumeti morda tako, da nadomeščajo mutante Darwinove variacije.

Posrečilo se nam je tudi, da smo dosegli mutacije na umeten način, n. pr. pri rosnih muhah z uporabo ekstremnih temperatur in Röntgenovih žarkov. Toda mutante, ki so pri tem nastopale, so bile čisto neusmerljive, to se pravi, da ni bilo mogoče v naprej povedati, kakšne bodo.

Rekli smo že, da ima mutacija tudi pri človeku veliko ulogo. Možno je, da je še veliko drugih lastnosti, ne samo bolnih, katere smo omenili, posledica mutacije. Tako lahko smatramo različne oblike las, dolžino in barvo las ter barvo kože za mutante. Precej gotovo je, da je imela mutacija pri razvoju bitij odločilno ulogo. A ta edino znani in v svojih vzrokih še čisto neraziskan način spreminjanja dednih lastnosti ne more zadostovati popolnoma za pojasnitev preoblikovanj, ki jih srečujemo v naravi.

H. G. Wells

Kraljestvo mravelj

(Konec)

Holroyd in kapitan sta odhajala iz kabine, kjer je ležalo poročnikovo truplo, zabuhlo in spačeno. Stala sta na rilcu ladje in gledala na turbobno barko, ki so jo vlekli za seboj. Črno in gosto noč so razsvetljevali le bliski od vročine, pošastni in krčeviti. Kuberta, nedoločen, mračen trikotnik, je z ohlapnimi in dleskajočimi jadrni plula po razoru in črni čad iz dimnikov na topničarki, včasih oživiljen z iskrami, je vejal okoli njenih majavih jadrnikov.

Guérilleauju niso hotele iz spomina žaljivke, ki jih je izustil poročnik v razburjenju med svojo zadnjo vročico.

»Pravi, da sem jaz umoril,« je ugovarjal. »To je kratko malo nesmisel! Nekdo je moral gori. Ali naj mar pobegnemo pred temi prekletimi mravljinci, brž ko se pokažejo?«

Holroyd ni niti črnil. Razmišljal je o strogorednem naskoku, ki ga je napravila ta črna mrgolina po golem podu pod soncem.

»Njegov posel je bil, da je šel tja,« je poudarilo ponovil Guérilleau. »Umrli je, vršec svojo dolžnost. Zaradi česa naj toži! ... Ampak ubogi fant je bil ... kako naj dem? ... ves izbehan. Sam sebe se ni več zavedal. Strup ga je trpinčil ... Hm!«

Dolgo sta molčala.

»To barko bomo potopili ... zažgemo jo.«

»Kaj pa potlej?«

Vprašanje je zbudilo Guérilleauja. Privzdignil je rami in v pravem kotu uprl roke v bok.

»Kaj pa se da narediti?« se je zadril v hudi jezi. »Ampak,« je povzel besno, »mravlje na tej kuberti pa spalim žive.«

Holroydu ni bilo za razgovor. Daljno zavijanje tulečih opic je napolnilo težko noč s preroškimi zvoki in ko se je topničarka bližala skrivnostnim obalam, se je v temi še ojačilo žalostno regljanje žab.

»Kaj pa moremo storiti?« je ponovil kapitan po dolgem presledku. Na mah se ga je polastila želja po delovanju, razkačen je hudičeval in sklenil upepeliti Santo Roso brez odloga.

Ves krov je bil navdušen spričo tega sklepa. Vsakdo se je z vnemo lotil dela. Pritegnili so sidrne vrv in jo presekali.

Čoln so spustili v vodo ter metali v petroleju namočene in zažgane šope tulj ali potirkov v kuberto, ki je hitro zapraske-

tala in veselo plamenela v brezbrežnosti tropske noči. Holroyd je sledil z očmi žolti plamen, ki je švigal v temo, in sinjkaste bliske, ki so kradoma sekali obris gozdnih vršičev na nebu. Njegov kurjač je stal za njim in takisto opazoval ta prizor.

Mulata je pretreslo do dna njegovih jezikovnih zmožnosti, da je nenadoma zakričal:

»Saube delajo prask prask. Ua... hau!«

In široko se je zakrohotal.

Holroydu pa je šlo po glavi to, da imajo živalce na barki s palubo tudi oči in možgane.

Vsa ta zgodba mu je vzbujala dojem neverjetnosti, otročarije, pogrške, toda kaj početi? To vprašanje se mu je vsililo še z veliko močjo zjutraj, ko je topničarka nazadnje dospela v Badamo.

Hiše, krite s suhim listjem, hlevi, stara cukrarna, porasla z rastlinami plazilkami, kakor tudi pristanski nasip iz lesa in bičja, ves kraj je še spal v jutranji vlagi ter ni kazal nobenih znamenj človeškega življenja. Kar se tiče mravelj, jih zaradi njih malote ni bilo razločiti na daljavo.

»Vsi prebivalci so pete odnesli,« je pripomnil Guérilleau, »toda nekaj bomo pa

le naredili. Klicali bomo s parnim žvižgalom in piskali.«

Holroyd si je dal opravka pri ročaju parnega žvižgala in piščalke. Kapitana je obšel dvom najhujše vrste.

»Nekaj bi mogli še napraviti,« je pozvel.

»Kaj pa?« je pozvedal Holroyd.

»Še klicati in piskati.«

In inženjer je znova kretal sireno in piščal.

Kapitan je koračil po svoji izbici in kričal z ročama. Raznotere misli so mu rojile po glavi. Besede brez veze so mu prihajale iz ust. Podoba je bila, kakor da se po špansko ali portugalsko obrača na neko namišljeno sodišče. Holroyd, ki je imel dobro izurjena ušesa, je razbral nekaj besed o strelivu. Guérilleau je nepričakovano izrazil svoje skrbi v angleščini.

»Dragi Holroyd!« je kliknil in prenehal: »Ampak, kaj pa se more storiti?«

Stopila sta v čoln, vzela s seboj daljnogled in odrinila, da bi od blizu raziskala kraj. Pojavilo se je znatno število debelih mravelj, ki so razkropljene po preprostem pristajališču negibno ždele, kakor da ju ogledujejo. Guérilleau je

zaman streljal med nje s pištolo. Holroyd je ostal preverjen, da je razločil čudne prekope, ki so spajali najbližje hiše med seboj in ki so jih brez dvoma izgreble žuželke, osvojivši si ta človeška bivališča. Ko sta odveslala onkraj pomola, sta raziskovalca zasledila gladek, opiljen, svetel skelet, oblečen v opasnik. Obstala sta, da bi si ga od daleč ogledala.

»Vsi ti ljudje so mi izročeni v skrb,« je zdajci izjavil Guérilleau.

Holroyd se je okrenil, ošinil kapitana z očmi in po malem razumel, da ta govori o sodrgi mešanih plemen, iz katere je bila njegova posadka.

»Poslati oddelek na suho... to je nemogoče... Nemogoče! Zastrupljeni bodo, naphnili se bodo, otekli pa mene psovali in umrli. To je čisto nemogoče!... Ako se izkrcamo, se moram izkrcati sam, sam z debelimi škornji in s svojim življenjem v svojih rokah. Morda jo srečno odnesem. Ali pa... mogoče ne pojdem na kopno. Ne vem. Sam ne vem, kaj bi.«

Holroyd si je mislil, da je ta nevednost hlinjena, pokazal pa ni nič.

»Vso to stvar,« je bruhnil Guérilleau, »so napléli, da bi me osmešili. Prav nalašč so jo!«

Veslala sta naokrog, opazujoč belo okostje z različnih vidikov, zatem sta se vrnila na brod. Ondi se je Guérilleauju negotovost še strašno povečala. Zakurili so pod kotli in popoldne je brod odrinil po reki nekako tako, kakor bi šel koga za svet vprašati in v mraku se je vrnil ter se usidral na istem mestu. Po strahoviti nevihti, ki se je hitro poglela, je bila noč imenitno hladna in pokojna in vse je spalo na palubi razen Guérilleauja, ki se je obračal in momljal. Ob zori je predramil Holroyda.

»Hej, kaj pa je že spet?« je vzkliknil Holroyd.

»Odločil sem se...« je odvrnil kapitan.

»Za kaj pa? Stopite na suho?«

In Holroyd je veselo skočil pokonci.

»Ne!« se je odzval kapitan, ki nekaj hipcev ni hotel z besedo na dan »Odločil sem se,« je ponovil, medtem ko je Holroyd že kazal znamenja nestrpnosti. »No, da... prav zares,« je izjavil kapitan: »Z velikim topom bom ustrelil!«

To je storil! Bog si ga vеди, kaj so mravlje o tem mislile. Dvakrat je ukazal ogenj resno in sloves: »s. brodniki so si natlačili bombaža v ušesa in zadeva je nalikovala resničnemu spoprijemu, ko je bila na prvi strel stara cukrarna zadeta in se je sesula ter se je na drugi strel opuščena trgovina za pristansko ježo razvalila v sip in prah. Tedaj se je Guérilleauju moralo nujno posvetiti.

»To nič ne pomaga, prav nič, čisto nič,« je modroval. »Drugega ni, ko da se vrnemo in poprosimo navodil. To bo vražja reč zavoljo streliva. O, vražja reč! Vam se niti ne sanja, Holroyd.«

Za trenutek se je v neskončni zmedi nekam zastrmel.

»Ampak kaj pa se je moglo drugega napraviti?« je kliknil še enkrat.

Za dne je topničarka plula s tokom in zvečer je oddelek odnesel poročnikovo truplo k pogrebu na breg, kjer se mravlje dotlej še niso bile pojavile.

Holroyd sam mi je pravil odlomkoma to zgodbo še ne pred tremi tedni. Te nove mravlje mu hodijo še po glavi in vrnil se je na Angleško z mislijo, kakor pripoveduje, »da bi podžgal ljudi zoper nje, preden bo prepozno«.

Trdi, da grozé Gvijani, ki ne leži dosti nad tisoč milj od njihovega sedanjega torišča in da mora ministrstvo za kolonije stvar nemudoma v roke vzeti.

Strastno izjavlja:

Sadi Carnot

Dne 24. avgusta pred sto leti je umrl v Parizu fizik Nikolaj Leonard Sadi Carnot, eden najpomembnejših učenjakov 19. stoletja. Bil je ustanovitelj mehanične toplotne teorije. L. 1824. je priobčil majhen spis »Réflexions sur la puissance motrice du feu«, v katerem je obravnaval odnosaje med toploto in delom, ki ga toplota izvršuje. V tem spisu je izrazil sloviti nauk, ki nosi njegovo ime, da zmore toplota le tedaj kakšno delo, če prehaja s toplejšega telesa (kotla parnega stroja) k hladnejšemu (kondenzatorju).

Manj znano je, da ni Carnot odkril samo tega tako zvanega »drugega temeljnega stavka« termodinamike, temveč da je še pred Robertom Mayerjem v nekem smislu odkril tudi prvi temeljni stavek, ki govori o ohranitvi energije. Po njegovi smrti so našli dnevnik, ki »vsebuje skoraj vse to, kar so pozneje odkrili Joule in drugi«, kakor pravi slavni fizik Mach. Tu stoji med drugim stavek: »Gibalna sila narave je nespremenljiva količina, ki je ni mogoče v pravem pomenu niti ustvarjati niti uničiti.

»To so pametne mravlje! Pomislite nekoliko, kaj to pomeni!«

Ti osupljivi stvarčki baje znajo rabiti orodje, ogenj in kovine. S pravo prebrisanostjo opravljajo na mehaničen način čudeže, ki na glavo postavljajo naše evropske pojme, — saj ne vemo, kaj so zmožne narediti saube, ki so na primer v Riu de Janeiro l. 1841. izkopale predor pod Parahibo* na mestu, kjer je tako široka kakor Temza sredi Londona. Nadalje vam opravijo ta čuda z logično in podrobno metodo, ki jo, kot se zdi, beležijo in učé in ki zaleže za metodo naših knjig. Doslej je njih delovanje takšno, da se stalno čedalje bolj širijo, moreč ali podeč vsako človeško bitje iz na novo osvojenih pokrajin. Njih število naglo raste, Holroyd vsaj je trdno prepričan, da bodo naposled mravljinici vzeli človeku vso Južno Ameriko o' ravniku.

A zakaj bi se omejile na Južno Ameriko? Vsekakor jo zdaj zasedajo. L. 1935. ali nekako tedaj, ako bodo enako napredovale, se spravijo nad Capuarana Extension Railway in bodo obrnile nase pozornost evropskih kapitalistov.

Proti l. 1940. bodo imele pol porečja Amazonke. Evropo pa odkrijejo l. 1970. ali najkasneje 1980. (H. D. D.)

* Parahiba (t. j. velika reka), ime dveh rek v Braziliji, južna ali Rio P. do Sul, severna ali Rio P. do Norte. Op. pr.

Illustriral Fran Škodlar

Kaže se zdaj v tej, zdaj v drugi obliki, a nikoli se ne uniči.« In potem sledi izračunanje mehaničnega toplotnega ekvivalenta, ki skoraj natančno soglaša z Mayerjevo številko. Žal je dnevnik objavil njegov brat šele 1878 in tako je znanost rabila še četrto stoletja, da je prišla do istih rezultatov.

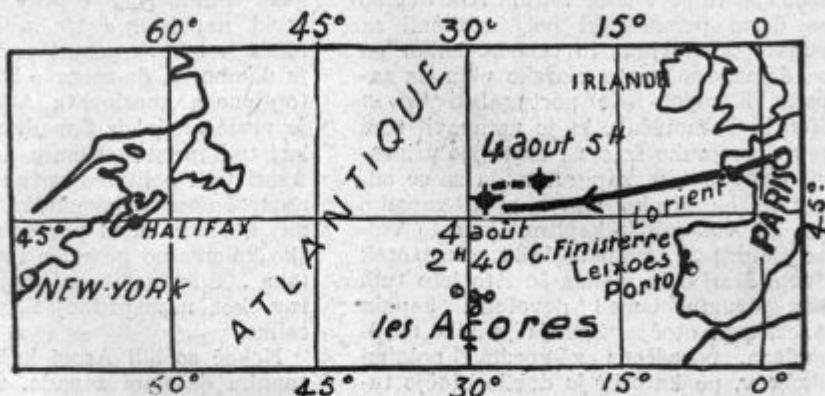
Carnot, ki se je rodil 1. junija 1796 v Parizu, je bil sin generala Lazarja Carnota, Napoleonovega »organizatorja zmage«. Študiral je za častnika, 1813 se je izkazal pri obleganju Pariza, postal je stotnik inženjer, a je 1826 ostavil vojaško službo, da se je ves posvetil znanosti. 1832 je epidemija kolere napravila njegovemu življenju prezgodnji konec. Carnot ni žel niti najmanjšega zunanjega priznanja za svoja velika odkritja, a ni bil nesrečen. Bil je telesno lep, mojster vseh tedanjih sportov, muzikalno visoko nadarjen, globoko veren in je v svojem pokojju imel neskončno bogato življenje, bil je neodvisen od sveta in njegovih vrednotenj. Živel bo dalje ne samo v svojem nesmrtnem delu, temveč tudi po tem, kar človeštvo ve o notranji lepoti njegove duše.

Prednja straža Evrope

Ko zareže parnik že dolgo brazdo v modrino Atlantskega oceana, se pomoli pred njim iznad obzorja podolgovata vrsta goratih otokov: To so Azori, prednja straža evropske celine v Atlantskem oceanu.

Konec avgusta je minilo pet sto let, kar so bili odkriti. Hiše na obali se odražajo v bleščeči belini in se slikovito

tajo v večnem strahu pred prirodnimi silami in si niso nikoli v svesti, če bo s tolikim trudom prigrano imetje tudi jutri še njihova last. Je to temnopolto ljudstvo, ki se mu pozna nekdanje križanje s tujo krvjo, z Mavri, črnici, Zidi in Flamci. Ker je vsa zemlja na otočju last nekaterih veleposestnikov, prede vsem ostalim seveda precej trda za

AZORSKI OTOKI, predstraža Evrope

vzpenjajo po sončnih rebrih med prijaznimi zelenimi vrtovi in gozdiči. Doline s terasnimi polji so kakor geometrični mozaik. Temna vulkanska tla so zelo rodovitna in se prideluje na njih precej koruze, žita in sladkorne pese, dobro pa uspeva tudi južno sadje in vino pa anane, banane, sladkorni trs, čaj, kava, tobak in še cela vrsta drugih tropskih rastlin. Više leže gozdiči lovorja in vsakovrstne praproti, ki so pa že precej iztrebljeni. najvišje vrhove pa odeva južno grmičje, ki zakriva številna ugasla ognjeniška žrela z žalostnimi temnimi jezerci v naročju. Pokrajina je torej na moč pestra in se po lepoti lahko vzopreja s katerikoli otokom Sredozemskega morja. Samo tekoča voda je redka na otočju, ker vso močo prav naglo posrka lo luknjičasta tla iz lave in bazalta. Prebivalstvo je skoro izključno navezano samo na kapnico, ki pa mi-kavnosti otočja nikakor ni v kvar. Ob vodnjakih se sestajajo vitke Portugalke, da se ti včasih vidi, kakor bi bil kje v orientu.

Zivljenje prebivalstva tega prirodnega raja je pa zelo trdo. Potresi, spremeljeni od uničujoče plime so prav pogosti in kažejo, da se vulkanske sile še zmerom niso pomirile. Ljudje seveda trepe-

vsakdanji kruh. Od jutra do večera se pehajo na poljih za zaslužek, ki jim ga le pičlo meri gospodar. Ribiči se večinoma bavijo z lovom na kite, ki še zmerom vrže nekaj dobička. Še najboljše se godi trgovcem v pristaniščih, ki zalagajo s svojo robo tod pristajajoče parnike. V pomorskem prometu imajo otoki namreč precejšen pomen, ker se tu križajo mnoge velike prekmorske proge. V bodočnosti bodo postali Azori še neprimerno važnejši kot vmesno postajališče zračnih prog med Evropo in Ameriko. Azori so namreč nekakšen steber prometnega mostu na Atlantiku. Tu se križajo prometne poti iz Evrope v Indijo, v Srednjo in Južno Ameriko ter iz Sredozemja v Severno Ameriko. In tu je tudi važno oporišče mnogih telegrafskih kablov, speljanih v vse dele sveta. Med vojno so postali Azori posebno važni za Združene države, kot dragoceno oporišče za njihove transportne materiale in čet, ki so jih trajno ogražale nemške podmornice. Ta čas je bilo tu zmerom zasidranih nekaj antantnih vojnih ladij.

Po vojni, ko se je začel nepričakovano naglo razvijati zračni promet, je postalo otočje še važnejše. Azori leže namreč kakih 1400 km od evropske obale

na četrtinski poti v Ameriko in pomenijo skupaj z Bermudi, ki leže v nekako enaki razdalji od ameriške obale, dragoceno vmesno postajališče za letala in zrakoplove zlasti v primeru nenadnega poslabšanja vremena. V Horti na otoku Fayal je 1919 pristalo prvo letalo na poletu v Evropo in poslej se je tu ustavilo še več prekoceanskih letal.

O odkritju otočja niso znani natančnejši podatki. V začetku petnajstega stoletja, to je v dobi velikih odkritij, so se drzni pomorščaki bolj zanimali za bogate dežele juga in vzhoda, kakor pa za domnevno pusto morsko plan na zapadu Evrope. Sele portugalski infant Henrik Pomorščak, ki je ustanovil tudi prvo pomorsko šolo na svetu, je pripravil nekaj svojih kapitanov, da so se odpravili na široko morje proti zapadu. Na teh vožnjah je kapitan Concalo Velho Cabral 25. avgusta 1432 odkril otok Sveto Marijo in menda še isto leto tudi šest drugih izmed deveterih kopnin Azorskega otočja. Zemlja je bila neobljudena, poraščena z gozdovi polnimi skobcev, po katerih je dobilo otočje tudi ime (acores).

Najbolj oddaljen azorski otok Corvo so sicer že v zgodnjem starem veku odkrili kartaginski mornarji, kakor je ne-

sporno dognano po najdbah kartaginskega denarja, ali o tem odkritju se v Sredozemju po vsej priliki ni ničesar izvedelo. Da pa so se kasneje ustavili tod Normani in Arabci, kakor je sodil Humboldt in kakor se bere v nekaterih šolskih knjigah, pa nikakor ni dokazano. Šestdeset let po odkritju Portugalcev so bili Azori najskrajnejša zapadna točka, ki jo je poznal kulturni svet. Vzlic temu pa zanje ni bilo velikega zanimanja, čeprav so se počasi otoki napolnili z ljudstvom. Sele Kolumb je iznova postal pozoren nanje in je domneval, da morajo biti ostanek popljenega kontinenta Atlantide. Ko se je prvič vračal iz Zapadne Indije, je tukaj tudi pristal. Kmalu nato so postali Azori tudi politično važen objekt, ko je namreč papež Aleksander VI. odločil, da naj bo meja med portugalsko in špansko kolonialno posestjo meridian, ki poteka 100 španskih milj zapadno od Azorov, kot najzapadnejše točke evropske celine.

Nekoč so bili Azori kažipot proti neznanim deželam zapada, zdaj so oporišče brzovavnega prometa na vzhod in zapad, v najbližji bodočnosti pa nedvomno postanejo veliko zračno pristanišče med Starim in Novim svetom.

PONTA DEL GADA na Azorih

Kanje in jastrebi

Kanje in jastrebi spadajo ponekod med zaščitene ptice, ker jih smatrajo za koristne. Obe vrsti sta v ožjem sorodstvu, ker jih prištevajo k tako zvanim »plemenitim« ujedam, h tistim, ki so jih nekoč dresirali za lov.

Nekatere med temi ujedami, sokole, skobce in druge moramo prištevati med škodljivke, ker napadajo samo druge ptice, zajce, malo divjačino. Druge in pred vsem kanje ter jastrebe moramo v splošnem uvrstiti med koristne ptice in jih baš zato ponekod ščitijo posebni zakoni.

To svojo nedotakljivost so si kanje in jastrebi priborili s tem, da uničujejo v velikih količinah male glodavce, ki škodujejo poljskim pridelkom. Hranijo se istotako s plazilkami, črvi in žuželkami. Včasih se pregrešijo, zlasti kanje, tudi nad gozdnimi ptiči in piščanci. Kar se tiče jastrebov, so manj pogumni in žive večinoma od rib ter se silno redko spuščajo na perutlino. Jastreb zasluži več obzirnosti nego kanja. V splošnem sta koristna služabnika človeku, le včasih malo draga.

Kar najbolj preseneča, pa je to, da ljudje obe ptici zamenjujejo. Če sta si po postavi dokaj slični, sta pa zelo različni po perju, vedenju in navadah. Kanja, buteo vulgaris, je po perju živo rjava, s temnejšimi in sivimi pegami. Nje let je težak, toda silen. Najčešče se drži na kakšni veji, ne da bi se zganila. V splošnem je počasna, nerodna in na videz bedasta ptica. V francoskih rekih igra ulogo našega »osla«.

Črni jastreb, *milvus niger*, je elegantnejši od kanje. Leti lahkotneje in višje, tako da mu oko včasih sledi s težavo. Spada med najboljše letalce in se zdi, da v zraku plava, ne da bi dolgo časa zganil peruti. Njegovo perje je temno rjavo s kovinskimi sijaji. V nekih svetlobah se zdi kakor bronasta ptica.

Med tem ko živi kanja bolj samotno, letijo jastrebi skoraj vedno po dva ali v skupinah. V nasprotju s kanjo, ki se ne oddaljuje od gozdnatih ozemelj, plavajo jastrebi zelo radi nizko nad vodami, zlasti ob povodnjih. Tu lovijo mrtve ribe, ki jih

Kanja

zanaša tok. Čim opazijo takšno ribo, se spuste nanjo kakor kamen. Plen odnašajo v gnezdo, ki si ga gradijo precej grobo iz vej na vrhovih dreves ali pa v skalah. V močno razburkanem vodovju si privoščijo tudi kakšno živo ribo, a bolj poredkoma, ker niso pripravni za potapljanje. Rekli bi, da igrajo pred vsem ulogo »vodne policije« in tu so nam v veliko korist, daš se spozbijo izjemoma morda nad kakšno mlado gosko ali vodno kokošjo.

Vpliv mrčesa na gospodarstvo

Žuželk je toliko različnih vrst, da daleč prekašajo vse druge živalske vrste. Na splošno se delijo žuželke za ljudi v dve vrsti: v koristne in škodljive. Žal, da je narava tako preskrbela, da imamo od škodljivih neprimerno več škode kakor od koristnih prida. Da si vsaj površno predočimo neizmerno vrednote, o katerih odločata obe skupini, se spomnimo na eni strani na tržno uš, na kobilice, komarje in na muho cece, na drugi strani pa na sviloprežko. Samo na Francoskem je trtna uš

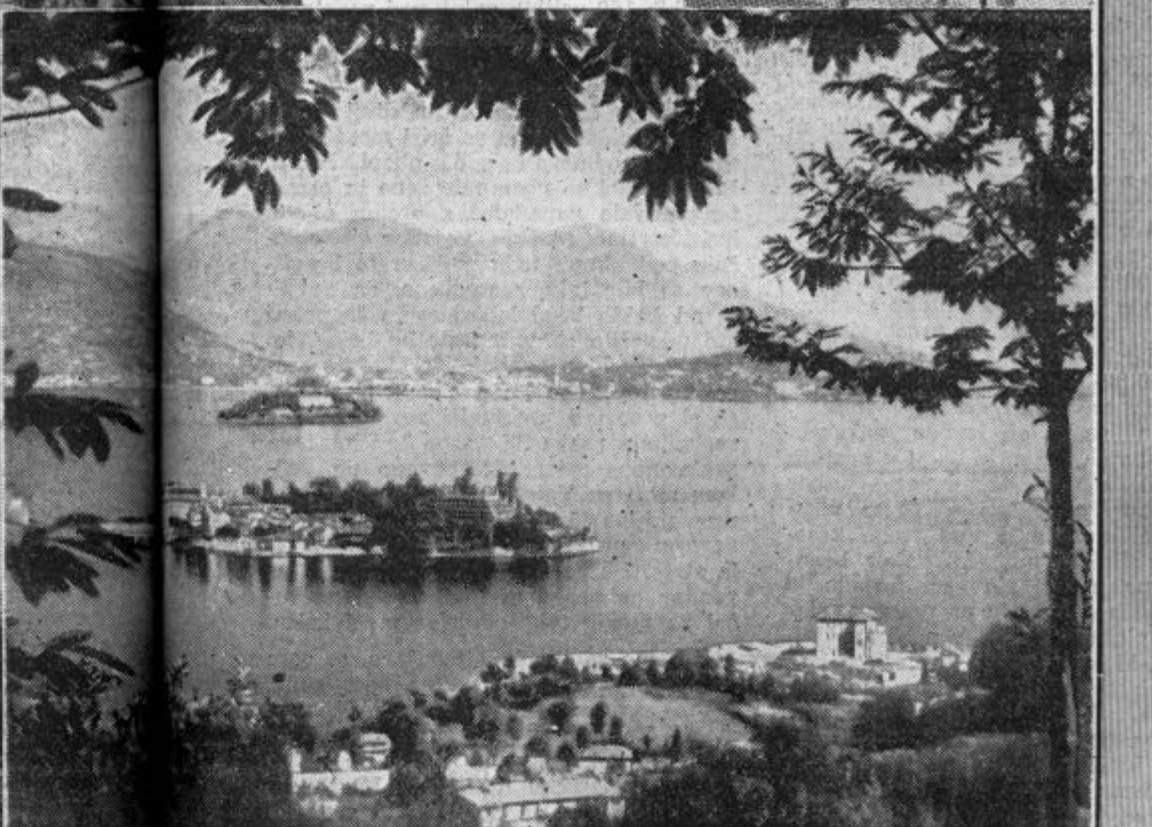
v 15 letih napravala v vinogradih za približno 150 milijard dinarjev škode. Potujoče kobilice uničujejo leto za letom žetev celih dežela in prinašajo lakoto stotisočem ljudi. Komarji, ki prenašajo malarijo, in muhe cece onemogočajo naseljevanje v neizmerno razsežnih predelih naše zemlje. Nekaj koristi ima človek samo od sviloprežk, pa od tistih žuželk, ki nam dajejo strovne za izdelovanje nekaterih lakov, barv in zdravil. V dinarjih izražena koristnost sviloprežk je 15 do 30 milijard letno.

Levo zgoraj: Trgatev se je pričela. — Zraven v sredi: Francoski ministrski predsednik Herriot je velik prijatelj otrok. — Zgoraj na desni: V Franciji se je sestavila komisija, ki bo proučila sedanji sistem za kaznjence na Guayani ter predlagala razna

omiljenja. Na sliki kaznjenci pri delu. — Spodaj levo: V Los Angelesu, kjer se je nedavno zaključila deseta olimpijada, so zgradili novo impozantno mestno hišo z nebotičnikom v sredini. — Desno spodaj: Pogled na Streso ob Lagu Maggiore, kjer se je v ponedeljek, 5. septembra, začela konferenca, ki ima na dnevnem redu vprašanje gospodarske rešitve srednje Evrope.

Dr. Stanko Jug

Malta

Po dvodnevni vožnji ob razčlenjeni afriški obali, kjer so se pestro menjavale različne, tu krotke, tam divje slike, zdaj v nebo štrleče gore, zdaj dolge ravnine, posute z rumenim peskom in posejanimi z redkimi raztresenimi drevesi, se je naposled pokazala iznad morske gladine siva kopnena masa. Prispeli smo do zadnjega cilja našega beganja po Sredozemskem morju, do Malte, te do zob oborožene straže, ki budno čuva moč britskega imperija v Sredozemskem morju. Ime tega otoka je ozko zvezano z zgodovino človeštva na njegovih večnih potovanjih od vzhajajočega do zahajajočega sonca, od večernih do jutranjih dežel. Zato je Malta tudi z zgodovinskega, ne samo s političnega vidika eden najzanimivejših krajev sveta.

Bilo je krasno jutro, ko smo se bližali že od daleč vidnemu sivemu in golemu gričevju, ki moli kakih 100 metrov iznad morja. Stari zgodovinarji pripovedujejo, da so ti griči bili nekoč gosto poraščeni; danes o gozdovih ni ne duha ne sluha. Otok so Angleži izpodkopali z vseh strani in izgradili na njem nepremagljive utrdbe; prevrtali so ga kakor krti v vseh smereh in konce rovov zamašili s topovskimi postojankami, ki iz njih mrko gledajo jeklena žrela tja čez daljno morsko gladino. Ob našem prihodu ni bil prost vhod v pristanišče, kakor je kazal nad trdnjavo San Elmo dvignjen črni balon, zato je ladja na lahko zmanjšala brzino. Prav tedaj se je ob izhodu pokazala ogromna bojna ladja, ki so ji v kratkih presledkih sledile še druge. Kakor strašne morske pošasti so se videli ti jekleni velikani, nizki nad vodo, krasnih linij, silni in mogočni kakor bogovi. Tudi na našem glavnem jarbolu je po predpisih pomorskega prava zaplapolala angleška zastava v pozdrav Union Jacka, ki je samozavestno vihral nad topovi teh morskih velikanov. »Queen Elisabeth«, »Ramilles«, »Glorious« sem razbral na jeklenih stranskih oklopih, ko so se brodovi leno pomikali ob naši strani. Razne priprave, ki niso prevlečene s sivo barvo, so se lesketale v sončnih žarkih kakor živ ogenj. Nehote me je navdalo sočutje s preroki o propadu britskega imperija, ki so se tako pogosto oglašali ob lanskim angle-

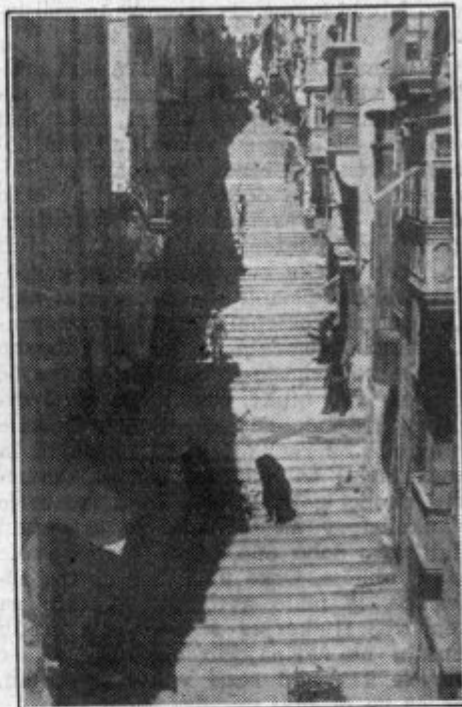
ških težavah. Zdelo se mi je, da je do tega še daleč, morda prav tako daleč kot do konca sveta.

Vhod v veliki zaliv Valette je ozek, tako da se dve večji ladji ne moreta izogniti. Varujeta ga trdnjavi Rikassoli in San Elmo, katerih imena je nekoč pobožno izgovarjal vesoljni krščanski svet. Pod temi zidinami se je pred dobrimi 350 leti zlomil osmanski naval, ki je pretel, da bo poplaval vso obalo Sredozemskega morja. Ko so Turki izgnali viteze sv. Ivana z otoka Roda, so po prizadevanju papeža in cesarja Karla V. dobili v suvereno oblast otok Malto. Sultan Soliman je spoznal, da mora svoje smrtno sovražnike izgnati tudi s te postojanke, če noče, da mu še dalje ne kvarijo velikih načrtov. Poslal je tedaj na Malto silno brodogrsko, obstoječe iz kakih 150 velikih galej, pod vodstvom nekega krščanskega odpadnika; na galejah je bilo še približno 30.200 drugih vojščakov pod poveljstvom Mustafe paše. Boj je bil strahovit in divji bojni kriki »Alah il Alah« so štiri mesece neprestano odmevali pod okopi Malte. Pri obrambi so pomagale žene in otroci ter polivale napadalce z vrelim oljem. Tri četrtine turških vojakov je obležalo pod okopi, toda tudi vrste branilcev so bile tako razredčene, da se jih je od kakih 9000 lahko samo še nekaj sto udeležilo zahvalne službe božje, ko so bili Turki pregnani. Ker je bilo staro mesto skoraj popolnoma porušeno, so si preostali prebivalci zgradili poleg razvalin s prispevki vsega krščanskega sveta novo mesto, imenovano po velikem mojstru Valette, ki naj bi bilo nepremagljiva krščanska trdnjava proti nevernikom. Toda osmanska moč je bila strta. Borbe so sicer trajale še dalje, vendar polmesec ni nikdar več poskušal na morju take ofenzive proti križu.

Ko smo zavili okoli trdnjave, se nam je odprl krasen, kilometre dolg zaliv, dobro zavarovan pred valovi besnega morja. Ta zaliv je že izza pradavnih časov znan kot nebesa in rešitev po viharjih preganjanemu mornarju. Mesto samo napravi že od daleč hudo srednjeveški vtis. Masivne, nekdanjim trdnjavam podobne palače se vrste druga ob drugi nad obrežjem in se vzpenjajo v višino ob griču; s terasami, ki so na-

stale na mestu nekdanjega, kasneje razpadlega obzidja, zapuščajo vtis pravega babilonskega stolpa. Pogosti mali nasadi, ki so tudi nastali na nekdanjih okopih, so okrašeni s kipi grških in rimskih bogov; tudi ti pričajo o mogočnosti trúnjave, ki je bila pred stoletji glavno oporišče krščanstva. Del debelega zidovja še vedno stoji; iz nje ga mole opazovalni stolpci, ki so prava čuda arhitekture. Okrašeni so z očesom in ušesom, simboli stražarja. V pristanišču so zasidrane vrste torpedovk, podmornic in drugih morskih velikanov, ostale pa se plazijo kakor železni zmaji med okoliškimi otoki; človek bi dejal, da čuvajo zaklete gradove. Na obrežje pa vozijo lični čolnčki, vsi simetrični in belo pobarvani; podobni so labudom.

Ob okovanih vratih, ki vodijo v mesto, stoji zapuščena stražnica; »passport« je napisano na njenem pročelju. Toda danes ne sedi nihče v tej leseni skrinji, nihče te ne vprašuje po dokumentu ali vizumu, saj bi to tudi bilo nepotrebno delo. Kako naj človek uide v tej mišnici, ki v nji kar z vseh strani štrle bajoneti? Nevarnejša od angleškega policemana se mi vidi druhal vodnikov, voznikov, čistilcev čevljev in podobnih, ki v nerazumljivem jeziku plane po tujcu in ga spremlja stotine korakov, ponujajoč se z viharnimi ge-

VALETTE, tipične stopnice

stami. Otrese se jih lahko samo rutiniran turist; gorje onemu, ki bi se bil spustil s takim človekom v pogo-

VALETTE, prestolnica Malte

vor. Šilingi kopne, da je groza, a vsiljivec je okrog njega čedalje več.

Nad mestom še danes plava duh malteških vitezov, čeprav je minilo že 130 let, odkar je njihova oblast zašla nad otokom. Ostal je še vedno duh one dobe; človeku se zazdi, da roma po Benetkah za časa dožev. Razvoj moderne dobe ni nič razgibal tega skalnatega gnezda v Sredozemskem morju. Angleži so sicer v teku svojega dolgega gospodarstva izpremenili ta otok v eno najmodernejših oklopnih utrdb sveta, pravo sintezo cementa in jekla. Vkopane utrdbne se dvigajo v terasah, oklepajoč v pasu ves otok; postale so že pravi del pokrajine, saj se betonske skale prav nič ne razlikujejo od naravnih in vse skupaj se skladno prilega kamniti okolici golih gričev. Toda vse to je v okolici: v mesto samo še ni dahnil duh nove dobe, ono zvesto varuje svoje staro obličje. Ozke ulice, nič cestne železnice, le malo avtomobilov, zato pa tem več fijakerjev v nekih starinskih nošah, na škripajočih vozovih, da se človek kar boji sesti vanje iz strahu, da se ne bi zdaj pa zdaj snelo kolo.

Ko hodiš po mestu, polje okrog tebe hrupno vrvenje pravega južnega mesta, kjer se vse življenje razvija na ulici. Tu so se ustavljali vsi narodi, ki so od Feničanov in Aleksandra Velikega do križarjev, morskih roparjev in Turkov rezali peneče valove Sredozemskega morja. Danes se prebivalstvo loči samo že v Angleže in Neangleže. Srečujemo angleške častnike v čeladah iz plutovine. Brez zanimanja, hladnokrvno zro na to mešanico ljudstva. Angleže očitno zanimajo na tem mestu samo vojaško politični smotri, za vse ostalo jim ni nič kaj mar. Zdi se, da tudi ogorčena politična borba, ki je bila izbruhnila pred letom, ne razburja preveč gospodarjev otoka. Oni živje zase, po svojih klubih, katerih vrata so za Maltežane zaprta. Nemara je prav v tem pomanjkljivost njihove kolonizacije. Kako drugače postopajo Francozi: tako smo se v Bufarik vozili med smrdljivimi Beduini in po pariško parfemiranimi damami; kaj takega v angleški koloniji ne bi bilo mogoče. Prisluskujem, da bi bil razumel kakšno besedo; vse zaman. Otroci se vsujejo iz šole in nagovorim nekega paglavca najprej angleško, nato italijansko. Nič odgovora. Toda kot bi me razumel, se mi nasmehne in reče »maltese«. On je Maltežan. Pot Italije je torej še dolga, zelo dolga. Mimo nas

MALTA, ženski tip

resnobno stopajo žene v svoji tradicionalni noši, z nekako kapuco »faldetto« preko glave; le-ta baje spominja na žalovanje za časa strahovitega turškega obleganja.

Korakamo po tesni »Strada Streta« proti nekdanji palači velikega mojstra; ulica je ohranila svoj sloves v zgodovini zaradi nešteti dvobojev, ki so se tu vršili. Meniški vitezi so znali namreč prav tako dobro sukati meč kakor užigati z božjo besedo; često je zadostovalo, da sta dva samo nalahko zadela drug ob drugega v tej ozki kameniti soteski in že so zleteli meči iz nožnic in orožje je rožljalo, dokler ni ta ali oni obležal na tleh. Nekdanja palača velikega mojstra je danes guvernerjevo domovanje. V nji je ogromna orožarnica, kjer je bilo že nekoč orožja za 24.000 ljudi; sedaj so v nji v dolgih vrstah razstavljeni oklepi in kopja, ki so jih izdelale najznamenitejše srednjeveške orožarne.

Noben turist, naj si bo še tako prozaičen, ne bo pozabil obiskati cerkve sv. Ivana, nekdanjo katedralo malteških vitezov. Zgovornemu vodniku neumorno teče tok pripovedovanja. Tla so krita z mnogobarvnimi mozaiki, po stenah vise dragoceni gobelini, izdelani po originalnih slikah Rubensa in Matije de Pretaja. Stebri in altarji so iz čistega marmorja, a v strop so vrezane krasne slike kakor jih ne najdeš ne v Louvru niti v Versaillesu. Vrata oltarja »Naše

Gospee so še vedno črno lakirana in sicer od časa, ko so jih zvesti čuvarji porbarvali s črno barvo, da bi jih rešili pred Napoleonovo grabežljivostjo. Napoleon je namreč ob svoji vrnitvi iz Egipta odnesel iz cerkve neizmerne zaklade.

Povzpne mo se še na vrh stare trdnjave, imenovane Baracca, kamor vodi jo neštete stopnice. Od tu se nam odpira krasen razgled na neskončno temnomodro morje, s katerega pravkar odnašamo nepozabne vtise.

Kratek izlet z avtom nas privede do starodavnih neolitičnih izkopin, ki jim ni najti podobnega na vsem svetu. Ti podzemeljski templji so tako popolno zgrajeni in tako bogati s svojo, sicer primitivno skulpturo, da je Malta po domnevah učenjakov utegnila biti nekak svet btok prvotnega človeka, ki se je na svojih potovanjih po Sredozemskem morju zatekal semkaj pred viharji, ki so mu pretili s smrtjo. Tu je potem daroval bogovom zahvalne žrtve za srečno rešitev in se priporočal božanstvu, da bi mu bilo naklonjeno in mu dalo lepo in mirno morje. Imeli smo še toliko časa, da smo si ogledali Hypogeum, podzemeljsko svetišče iz pozne kamene dobe, pričo časa, ko je prvotni človek tukaj poslušal oraklje in izvrševal svoje magične obrede. Nje starost sega v četrto tisočletje pred Kristom.

Malta je zares zanimiv otok. Tu se lahko zamisliš v najstarejšo zgodovino svojega rodu, občuduješ junaško dobo krščanstva v njeni srditi in trdovratni borbi proti polmeseču, a v pristanišču lahko spoznaš najmodernejše pridobitve današnje tehnike, zlasti jeklene gorostase, ki s svojimi 32 cm topovi

preteče čuvajo ta nepremagljiva vrata Albiona.

★

Kakor vedno, smo tudi tukaj odhajali proti večeru. Nalahno je pljuskala voda ob velikane, ki so bili zasidrani v luki in katerih topovska žrela se vidijo v zahajajočem soncu še strašnejša. Mrak zavija panoramo in kot žareče Ciklopoovo oko se leskeče oddaljeni svetilnik. Selest valov in visoka pesem morja nas spremljata na poti v domovino.

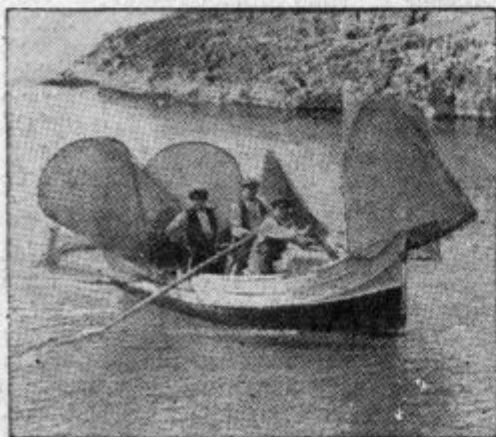
★

Pozdravili smo Dubrovnik z navdušenimi klici. Zopet nas je obdala draga domača govorica. Split in Šibenik so bili kmalu za nami. A ko so pela kolesa svojo železno pesem na poti iz Sušaka proti Zagrebu, so mi še enkrat vstajale v duhu bogate in pestre slike iz daljnih in tujih krajev. Nočno vrvenje igralnice v Monte Carlu, hrupni promet Marseillesa, pesem torera na Tibidabu, krvave slike bikoborbe v Valenciji, pestrost arabskega sejma v Bufarihu in mogočen pogled na razvrščeno angleško bojno moč pred skalovito Malto. Skozi okno je prihajal žvenket kose in opojni vonj pokošenega sena. Zavedel sem se, da sta ta vonj in ta glas vendarle še najmilejša mojemu srcu.

Opičji kralj

V češkem prirodoslovnem mesečniku »Vesmír« čitamo: Opičjega kralja si niso izmislili potopisci, marveč ga zares ima vsak opičji trop. Za »kralja« je vedno najmočnejši poedinec, ki zmaga v medsebojnih bojih in potem tiranizira slabejše člane. Tudi v ujetništvu se v vsaki opičji trumi polasti vlade najmočnejši opičjak. Tu je dobro videti, kdaj najbolj tiranizira: ko opice dobivajo živež. V naravnih okoliščinah se vse živali vržejo na hrano in vsaka se skuša kar moči nabasati; drugače je v ujetništvu. Tu, kjer je hrana omejena in kjer ni vedno na razpolago, se opice najprej stisnejo v kot in čakajo, da se nažre gospod poglavar. Če pa njega odstranijo, vidiš pri dejanju hrane isti prizor kot zunaj v naravi. Toda kmalu se ponovi stara igra: tudi zdaj nastane »prepíre« za hrano in se pokaže, kateri samec je najmočnejši: le-ta potem tiranizira ostale.

Zanimivo je, da se včasih pojavi opičjak, ki je mnogo slabejši od poglavarja, vendar ga poglavar trpi. Gre za šibkega poedince, ki se ne udeležuje bojev in skupnih akcij ostalih opic. Poglavar mu tolikanj kaže svojo naklonjenost, da je slabič navsezadnje drzen nasproti njemu. Ko pa se je v svoji drznosti udeležil boja med ostalimi opicami, ga nelzprosno zadene poglavarjeva nemilost: zdaj hrust postopa z njim tako kot z vsemi ostalimi.

MALTA, ribiči

Rudolf Kresal

Človek brez svobode

(Nadaljevanje)

Bila je že na cesti, v krčmah, v razkošnih dvoranah. Videla se je že, kako z zadnjim naporom pozno ponoči ponuja pijanemu gostu rože, kako se jim nasmiha, kako se jim odmika.

Z mrzličnimi rokami si je ogrnila plašč, z mize vzela košarico z nagelji. Tiho je odprla vrata. — Na pragu pa je obstala.

„Ah!“ je skoro glasno vzkliknila, Luč!

Prizgala je oljnato svetilko in ugasila petrolejko.

Obdal jo je grob. Telo ji je od neznanega strahu vztrepetalo. Hotela je še enkrat pogledati mater. Pa si je s prosto roko zakrila oči in stekla iz sobe.

Vrat ni zaklenila.

Kdo naj bi prišel v hišo pijanca Kroparja!

★

Sneži.

Marija je košarico z nagelji pokrila z robcem. Glavo je skrila v visoki ovrtnik in se z naglimi koraki napotila v mesto.

Iz vseh krčem se sliši vesel, razposajen smeh, godba in vriski. Tu pa tam je videti na rumenih oknih njihajoče sence vrtečih se parov. Marija postaja pred krčmami in premišljuje: ali bi kar takoj prišla v teh mašnih krčmah ali bi poskusila prej na cesti, ali bi šla v sredo mesta, kjer se zabavajo bogati ljudje. Boji se krčem. Boji se ceste. Boji se sredine mesta, bogatih ljudi. Boji se hotljivcev.

Cesta je dolga. Sneži vse bolj. Ura je že deset. Marija ni prodala še nobenega nagelja. Krčem na cesti je devet. Marija nosi v košarici petdeset šopkov in petdeset nageljev. Šopki so po deset dinarjev. Nagelji po tri dinarje. In Marija računa: desetkrat petdeset je petsto dinarjev. Marijino srce je veselo. In trikrat petdeset je sto petdeset dinarjev. Mariji krvavi srce. Sešteva: šeststopetdeset dinarjev ne bo nikoli imela. Ihti: Mati doma umira. — Odnekod je čuti trde, zmedene korake.

Marija se je zravnala. Popravila si je plašč. S košarice je vzela robec. Na nagelje pada sneg.

Naproti ji gredo moški. Mladi so. Pojo. Nekdo vriska. Marija se zdrzne, zakolne: Njen oče je pijanec Kropar.

Moški so jo med veselim smehom obkrožili. Marija s šibkim glasom ponuja:

»Gospodje, kupite nagelje!«

»Po čim pa so?« je nekdo smeje se vprašal in jo hotel pobožati po licu.

»Po tri dinarje!« je v prisiljenem smehu odgovorila Marija, se vsiljivcu odmaknila — in nekomu stopila na nogo.

»Oprostite!« je vsa prestrašena zašepetala in hotela oditi. Tedaj pa jo je tisti, ki mu je stopila na nogo, krepko objel in jo bliskoma poljubil.

»Alo! Živio, Andrej!« so zavpili drug za drugim.

Gospodje se smejejo. Bijejo v krohot. Zastavljajo Mariji pot. Zdaj stopi ta zdaj oni k njej in jo presenetijo z roko. Nazadnje se ji je posrečilo prodreti veseli krog. Stekla je po spolzkih tleh dalje. Tekla je vso dolgo pot do konca ceste. V ušesih pa ji je ves čas zvenelo:

»Živio, Andrej!«

— Andrej pa tega ni hotel. Šel je nekaj korakov pred družbo in mrko gledal predse. Njen obraz, njen pogled sta ga motila. — »Kako je gledala!« je mislil in bi bil najrajši stekel za njo, da bi jo prosil, naj mu odpusti. Vendar, zamahnil je z roko. Rekel si je še, čemu je šel v družbo — in se vrnil vanjo mrk in nem.

Dolge so ceste. Snega je vse več. Mrzel veter reže lica. Marija je oblečena kakor za ples in se izprehaja po cesti gor in dol. Ura je pol enajstih. Od vseh strani se sliši godba. Vesela je pustna noč. Elegantni avtomobili drče po beli cesti. Marijo zebe.

V veži je toplo.

Marija si mane premrle roke. Nos ima rdeč. Oči solzne od vetra. Lase mokre in razmršene.

Taka ne sme med ljudi, pod svetle lestence, med črnooblečene gospode in lepo se nasmihaajoče dame v svili.

Stoji v veži in si popravlja obleko. Nogavice, krilo in bluzo. Vse mora biti prav.

V dvorani je ples. Vse je razigrano. Zlato in srebro se leskečeta na belih rokah in na še bolj belih vratovih. Zrak je nasičen s težkimi vonjavami. Lica goré.

Čas za Marijo je prišel.

Hodi od mize do mize, ponuja rdeče nagelje. Tiho, boječe ponuja. V njej je vse razboljeno.

„Mati! — Mati! — — Čas hiti. — — Kako je materi?“ — —

V dvorani pa je pri veliki, belopogr-njeni mizi sredi vesele družbe tudi Andrej.

Nič ne govori. — Njegov pogled je mrk, kakor uprt v sinjo daljavo. Nečesa išče.

★

Bił je februar, se spominja Andrej. Dolga februarška noč: od pustnega torka na pepelnično sredo.

Hotel sem biti vesel. Pokazati ljudem, da imam srce.

Takrat sem bil godec z razbitimi gosli.

Nič nisem govoril. Bił sem mrk. Pogled sem imel uprt kakor v daljavo. Prazno sem gledal, so rekli.

Gledal sem Marijo.

Marija!

Andrej je sredi noči planil z ležišča in v temi vzkričil z rokami. Padel je vznak in se utrujen nasmehnil:

Dalje! Dalje!

★

Marija je nedostopna. Mudi se ji. Tako se ji mudi. Nocoj šale ne pozna. Ljudje jo odganjajo, jo zmerjajo.

Andrej že nekaj časa gleda nepremično v njo. Tovariši se spogledujejo.

Zdaj, zdaj je ujela njegov pogled. Zardela je. Andrej se ni nasmehnil. Bal se je, da ga ne bi napačno razumela. Čez nekaj časa pa, ko je videla, kako čudno, mirno jo gleda, se je mizi, pri kateri je sedel, pričela nehote vse bolj približevati. Vzbujal je radovednost — in njegov pogled je bil čudovito božajoč, njegovo lice kakor izklesano iz motnobelega marmorja. Marija je obstala, nekaj trenutkov gledala Andreja, ki je v zadregi pobesil glavo. Potem pa se je s počasnimi koraki približala k njegovi mizi in se ustavila na drugi strani. Andreju iz oči v oči.

Andrej je vztrepetal. Dvorana se je v blaznem vrtincu zavrtela, ga vrgla daleč iz sebe — in ga pustila v sivi puščavi, kjer sta se njegov krič in obup utapljala v brezobzorju.

Andrej bere iz svojega srca pismo, ki mu ga je v davnih dneh napisal njegov najboljši prijatelj:

— Kako si se tedaj, tisto veselo pustno noč zaljubil v lepo cvetličarko, ki sta ji iz oči sijala trpljenje in nedosanjnan svet lepote.

Kako te je ona gledala, objemala s temi svojimi očesi, o katerih si dejal, da sta solzi.

Ko si ji napil — in je tudi ona dvignila kozarec in ti z zamišljenim pogledom, s tiho srečo v njem napila, sem pomislil, da piješ ves blažen z angel-skim smehljajem zadnji kozarec vina pred smrtjo.

Kakšen je bil tvoj obraz!

Bled, koščten, in vendar lep od tvoje notranje lepote, ves zamaknjen v njo, ki se ti ni upala ponuditi rdečega nagelja.

Kako si se bal, da ti ga pomdi!

Roke so se ti pobelile. Zdaj pa zdaj jih je prešinil umirajoči trepet, tisti napor v tebi, da bi prikril svojo zadrego in svoje beraštvo — pa morda tudi svojo ljubezen.

Zakaj bal si se lastne ljubezni do človeka.

Dejal si nekoč: da v ljubezni ljubljenu bitju na njegovi poti do sebe trošiš smrt.

In prav ta napor te je vrgel iz sveta tvoje samote v svet, ki je sredi vrto-glavega šuma nastajal med njo in med teboj.

A. Young; LILJE (lesorez).

Nerodno, s pojemajočimi silami svojega upora si ji rekel, naj prisede k mizi.

Priklonila se je. Priklonila se je samo tebi. Nikogar drugega ni obdarila s svojim pogledom.

Sedla je.

In potem — kako se ti je ona nasmehnila — Kako sta se vajina pogleda srečala. Ustnice so ti vztrepetale. Dejal pa nisi ničesar.

Molčal si. Ves čas si molčal.

Z drugimi se je šalila in se na glas smejala — tebi pa se je samo nasmehnila in te zdaj pa zdaj naravnost, od strani ali skrivaj pogledala.

Čez nekaj časa si jo to in ono vprašal. Odgovarjala ti je, kakor da je že vnaprej poznala tvoja vprašanja. In — kakor da si jo imel pravico izpraševati.

O, če bi bil jaz tisto čutil do nje, kar si ti, — bi te moral ubiti!

Vse je bilo tako čudno.

Tudi njej je roka vztrepetala, k tebi podrhtevala — in šopek, ki ga je imela med nenavadno lepimi prsti, se je zdaj pa zdaj sunkovito nagnil. — Vsa roka, od ramena do komolca, tja do zapestja je silila k tebi — kakor da ji je srčno mišičevje narekovalo — je šopek padel na tvoj del mize, da so se cvetovi doteknili tvojih* nemirnih prstov.

Onemel si ti — in družba je za nekaj sekund umolknila. Počasi si šopek dvignil z mize, ga nesel k ustnicam in se izza rdečega cvetja zastrmel v njene ustnice.

Tako si jo poljubil prvič.

Zatem pa si vstal, dejal si, da se vrneš takoj — in s trdimi koraki odšel med stoječe plesalce.

Ona je vztrepetala. Vprašala me je:

»Ali pleše?«

Povedal sem ji, da ne znaš. Tedaj je dvignila oči, se nasmehnila z obrazom, kakor da je pozabila na vse in ugledala nekaj zelo lepega. Zatem se je ozrla v smer, v katero si bil odšel. Ali tebe ni bilo nikjer več videti. Sklonila je glavo na prsi in se zamislila. Čez nekaj časa, ko tebe le ni bilo nazaj, me je vprašala:

»Zakaj pa je odšel?«

»Ne vem. Časih je čuden!« sem ji odvrnil. — »Ali naj ga pokličem?«

»Dajte! — Prosim!« je rekla z otroškim naglasom in nedolžno zatleskala z rokami.

Ta čas jo je nekdo hotel poljubiti. Ubrnila se ga je s plosko zaušnico. Družba se je veselo zasmejala. Trčill smo. Nato sem vstal — da poiščem tebe.

Našel sem te nenavadno mirnega. Stal si ob steburu pod galerijo in gledal plesalce. Zdaj pa zdaj si sklonil glavo in jo v taktu godbe spet počasi dvignil. Ne vem, zakaj sem te opazoval. Bil si zelo bled in oči so ti čudno sijale. Nenadoma si se zganil. Zagledal si se v nekega človeka, nato pa se po kratkem premisleku s čudovito odločnostjo pretril do njega in mu nekaj zašepetal. Zdi se mi, da si moral ponoviti. Oni pa se je glasno zasmel, prešerno segel v žep — in ti pokazal prazno listnico.

Z obraza ti je izginila zadnja kaplja krvi. Moral si reči, naj listnico skrije, da ne bodo opazili ljudje. To je bilo bedasto od tebe. Oni je odprl potem vse predale.

Vendar odnehal nisi.

Plazil si se kakor senca od znanca do znanca. Pol ure. Zaman.

Nazadnje si me moral opaziti. Tvoj pogled je bil popočinoma zameglen. — Pred seboj si videl le njo, ki te je čakala in — njen šopek. — Prvi trenutek, ko si se ga dotaknil, si čutil prav; šopek je bil tvoj, samo tvoj. Tebi ga je dala. — Potem pa si zdvomil. Treba ga je plačati! Zdvomil si v prav vse — vstal in šel — da bi se vrnil in kako sprožil: kako je s šopkom. — Brez nečesa pa tega nisi mogel storiti:

»Kaj, nemara je tudi ona v te rože, ki jih prodaja, zakopala svoje srce. V svoje delo, v katero mora dati človek vso strast, vse življenje — da preživi golo telo!«

Ta misel te je preganjala iz minute v minuto, padala iz tebe po tebi kakor bič — hkrati pa ti je govorilo sto glasov kakor v nebeški godbi: da se motiš.

Ko si me ugledal, si k meni skoro pritekel. Skrivaj sem pogledal k mizi, ali je ona še tam. Pogovarjala se je s tovariši. Ti na to, da čaka tebe, menda nisi prav nič mislil. — Ona je to, da ji doma umira mati, menda povsem pozabila.

(Dalje)

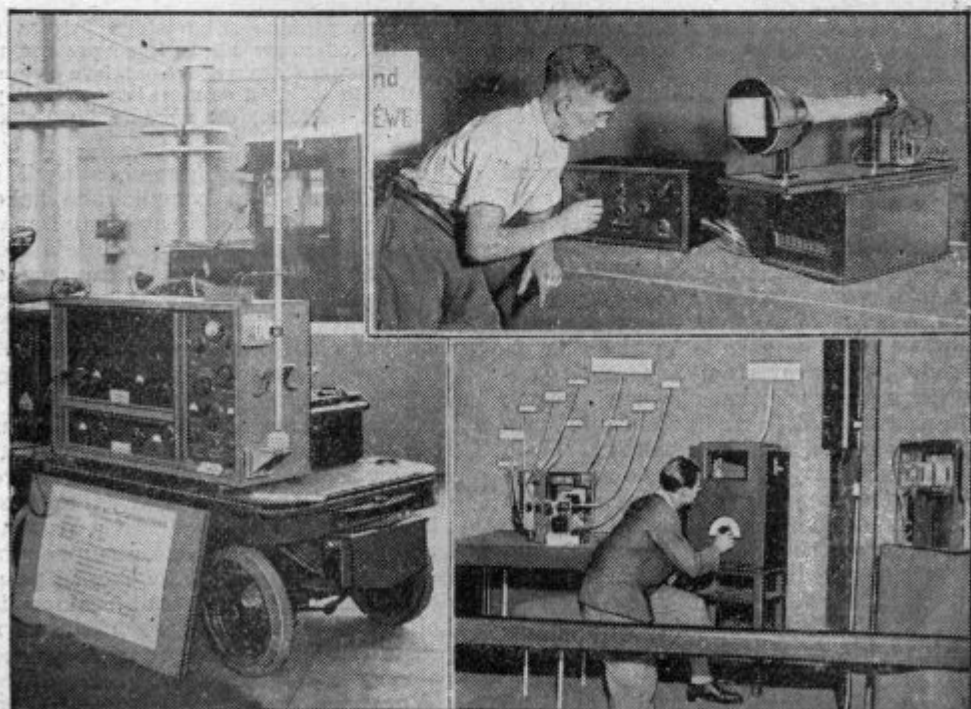
Radio aparati letošnje sezije

Sezija za radio je v jeseni in pozimi. In ker radio še ni nekaj ustaljenega, ampak se še zmerom živahno razvija, prinese prav vsaka sezija nekaj novega, sicer ne toliko v oddaji, pač pa v sprejemanju. Vsaka sezija je značilna po nekaterih tipičnih novostih v sprejemnih aparatih, s katerimi skušajo premagati nedostatke, ki so se pokazali v praksi minule sezije. Tudi letošnji sprejemni aparati, ki jih je industrija nedavno prezentirala interesentom na velikih radio-razstavah v Berlinu in Londonu, kažejo precejšen preokret napram lanskim. Značilno je, da je konstrukcija letošnjih prejemnikov bolj diktirala razdelitev oddajnih postaj, kakor pa sam prirodni razvoj tehnike sprejemanja.

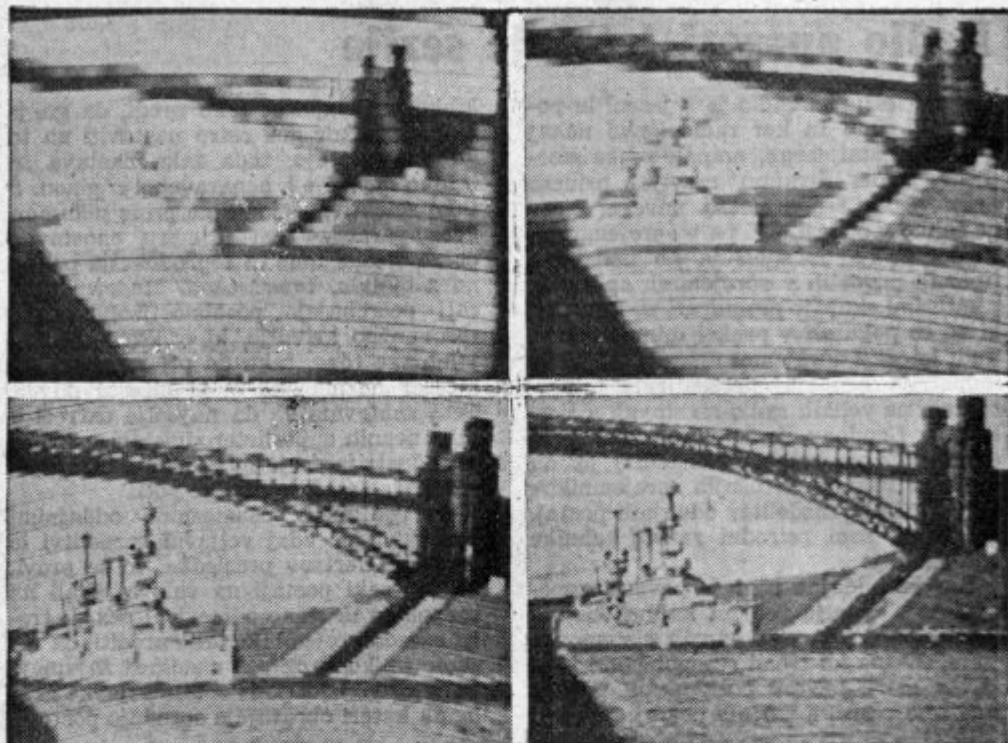
Ker se oddajne postaje povsod zamejajo s čedalje večjimi kalibri, ne zadostujejo več aparati starih sistemov z enim, dvema ali tremi resonančnimi krogi, za ostro ločitev posameznih postaj, zlasti ne v bližini močnih postaj. Sicer se

lahko vsak aparat tako uredi, da ga je mogoče kakor nož ostro nastaviti na to ali ono postajo, toda taka nastava se brdko maščuje z nenaravnostjo glasu. S tako selektivnostjo se ne pride nikamor, ker aparat v tem primeru enostavno požre visoke tone in reprodukcija postane zamolkla, brezizrazna. Moderni aparati potrebujejo posebno izoblikovano resonančno krivuljo, ki enakomerno zajame vse tone, tako da pri reprodukciji ničesar ne manjka in ni ničesar odveč. Tem zahtevam se da najbolje ustredi v tako zvanih superheterodinskih aparatih in industrija se je letos skoro brez izjeme lotila te edine gladke poti.

Ker je me^l posameznimi oddajnimi postajami po zdaj veljavni razdelitvi le po 9000 Hertzov presledka, to se pravi, da je vsaki postaji na valovni skali na razpolago ta tesno odmerjeni pas, je treba seveda prejemnike tako urediti, da res samo toliko širok pas naenkrat zajamejo in ga ostro izločijo iz ostale valovne skale, na kateri obratujejo sosednje postaje.

Z RADIO RAZSTAVE V BERLINU. Od leve: Prevozna radio-postaja za slušno reportažo vseh pomembnih dogodkov in prireditvev. — Preprost televizijski aparat za priključitev na navaden sprejemni aparat. — Sprejemna naprava za gledanje na daljavo v najdovršenejši obliki.

NAPREDEK TELEVIZIJE. Brezžično gledane slike istega prizora so tem bolj izrazite, čim več svetlobnih odtenkov ali točk se prenese na sprejemni aparat v časovni enoti. Slike so sestavljene od leve zgoraj: iz 1200, 2500, 10.000 in 30.000 svetlobnih točk, ki se morajo prenašati po najmanj šestnajstkrat na sekundo, da nastane živa slika.

To se doseže s tako zvanimi pasovnimi filtri, ki se sicer lahko uporabljajo pri vseh vrstah aparatov ali v preprosti izvedbi delujejo točno le v superheterodinskih sistemih. Njih izvrsten učinek se takoj pozna po tem, da se da prejemnik za las ostro nastavljeni na posamezne postaje in da je vzlic temu glasbena reprodukcija prvovrstna. Superheterodinski aparati v principu niso novi, ampak nasprotno spadajo med najstarejše sprejemne sisteme. V njih se valovi različnih dolžin pretvorijo v valove ene same dolžine, tako da prejemnik deluje prav za prav na eni sami valovni dolžini, ne glede na to, katero postajo sprejemamo. Zaradi tega pa je mogoče vse dele kar se le da ugodno dimenzionirati, tako da je ojačevanje močnejše kakor pri drugih aparatih, razen tega pa tudi vsi sestavni deli stabilnejše delujejo.

Moderni superheterodinski aparati se seveda močno razlikujejo od starih tipov iz leta 1922. Takrat so imeli po 10 do 12 elektronk, zdaj jih imajo povprečno le po 5. Poprej je bilo upravljanje takega

aparata z nešteti gumbi, stiskali in kazali skoraj tako komplicirano kakor upravljanje modernega avijona. Današnji aparati so pa gladki in delujejo večinoma na en sam gumb. Vrhu tega so vsi opremljeni z avtomatičnim reguliranjem jakosti glasu. S tem pa odpade neprijetno naraščanje in pojemanje sprejema ter z zvočnimi prikrovi, s katerimi se lahko spreminja barva glasu.

Če pregleduješ poročila z letošnjih razstav ter prebiraš prospekte in inserate, dobiš vtis, da letos razen superheterodinskih vobče ni napredaj drugih modernih aparatov, da je industrija na male kupce, ki premorejo samo cenene aparate, popolnoma pozabila. V resnici pa se dobe tudi navadni sistemi samo v izboljšani obliki, da jih na oko kar ni prepoznati od starih tipov, ki so res popolnoma izginili.

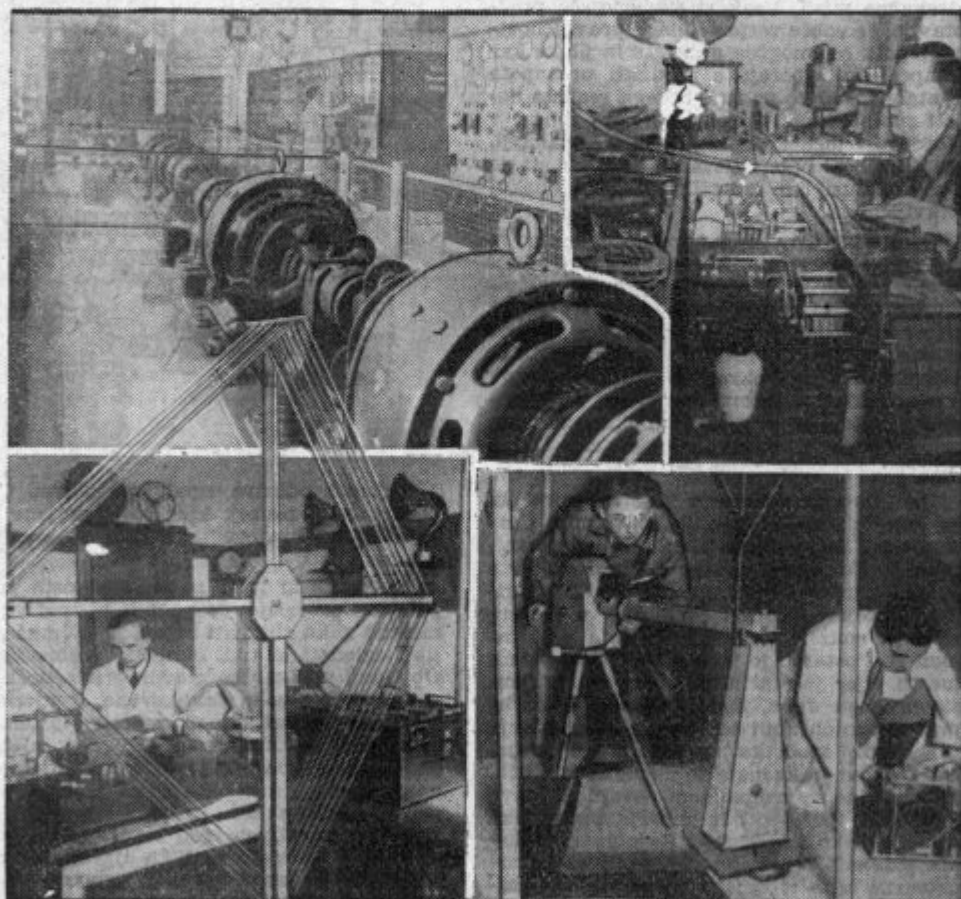
Vprašanje je, če je bil ta preustroj res tako zelo potreben in če se ujema z današnjim stremljenjem po racionalizaciji? Odgovoriti se da samo s preudarkom, da nima pomena žrtvovati za neki učinek

več materiala in dela, nego je nujno potrebno pri trenutnem stanju tehnike. S tem, da se je industrija vrgla na izkoriščanje samo najmodernejšega materiala, (navadne elektronke so se morale n. pr. popolnoma umakniti elektronkam z zaščiteno mrežo in modernim pentodam), so morali seveda izginiti tudi stari ljudski aparati na tri elektronke z enim resonančnim krogom in tudi njih nekoliko močnejši vrstniki, ker nima pomena, da bi se še gradili, ko se pa z modernimi elektronkami v drugačnih stikih več doseže. Za letos je vrstni red sprejemnih aparatov naslednji: Dvocevnik z enim resonančnim krogom je najcenejši aparat, toda znatno boljši od starega tricevnega z enim krogom. Za sprejemanje v mestih, kjer ni močne postaje in za de-

želo se bo uporabljal tricevni sprejemnik z dvema resonančnima krogoma in pri nekoliko slabših sprejemnih razmerah njegov sovrstnik na štiri elektronke, s tremi resonančnimi krogi. Njemu enak po jakosti in selektivnosti je superheterodinski aparat, ki pa ga precej nadkričuje po zvočni kvaliteti.

Skoraj vsi moderni sprejemniki so tudi že kombinirani z zvočniki v enem samem okrovu, ker se na ta način ceneje izdelujejo, kakor če je zvočnik ločen od aparata, razen tega se pa s tem prepreči, da bi se priklopil na aparat poljuben sistem zvočnika, zaradi česar bi utegnila trpeti kvaliteta glasu.

Kdor si bo hotel letos nabaviti modern zvočnik, se bo moral vsekakor odločiti za dinamičnega, če noče, da bo njegova

ZAVOD HEINRICHA HERTZA ZA RAZISKOVANJE NIHANJA V BERLINU. Od leve zgoraj: Električni stroji za proizvajanje raznovrstnih oblik električnega toka. — Aparati za raziskovanje atmosfernih motenj, ki kvarijo sprejem radio postaj. — Instrumenti za raziskovanje kratkih valov. — Raziskovanje zemeljskih tresljajev, ki jih povzroča ulični promet.

sprejemna naprava že čez leto dni zastavela. Lep napredek se pozna pri dinamičnih zvočnikih z jeklenim magnetom, ki ne potrebuje posebnega vzbujevalnega toka. Videti je, da se bodo prav ti razvili v ljudske zvočnike bodočnosti. Stari magnetični zvočniki se niso od lani prav nič spremenili. Izboljšali so se le sistemi s prosto obešeno kotvo, ki so po kako-

vosti izvrstni. Veliko pozornost pa vzbuja letos tako zvani »osciloplan«, izboljšana konstrukcija elektrostatičnega zvočnika, ki se že v sedanjem stanju lahko smatra za vobče najboljši sistem. Tisti, ki so imeli priliko poslušati posamezne sisteme, pravijo, da mora človek dinamične zvočnike sicer občudovati, ali zaljubi se lahko samo v osciloplan.

TRIMINUTE POTOVANJA

Staroslavna Cordova

O pravljicnih mestih imamo ljudje vsak drugačne misli. Vsak si jih drugače predstavlja, če vobče verjame, da je pravljicnost na lepota res mogoča na svetu in jih že kar vnaprej ne vzporeja s produkti prenapete fantazije. Lahko pa tudi takega realista doleti spreobrnjenje, če ga n. pr. pot zanese v Cordovo v južnošpanski provinci Andaluziji. Tu bo moral brez oklevanja priznati, da je na andaluzijskih mestih resnično nekaj pravljicnega.

Cordova je živa lepota: v smaragdna polja in prelestne vrtove vdelan dragulj. Gaji oranž, citron in oljk, vinogradi po valovitih gričkih, ki se jim sonce smeje z globoke nebesne modrine — to je okolica belega mesta Cordove, ki se stiska vzdolž nešteti vijugastih ulicic, okrog romantičnih trgov s starinskimi palačami, cerkvami in samostani. Mesto leži na prostrani ravnini med reko Guadalquivirom in pogorjem Sierro Moreno.

Vsa človeška plemena in civilizacije, ki so kdaj vladale v Španiji, so vtisnila Cordovi svoj pečat, ki je zlasti očiten v arhitekturi. Tu spada nedvomno med najlepše in najinteresantnejše zgradbe stara mavriška mošeja. Sezidati jo je dal v osmem stoletju emir damaškega kalifata Abderraman II. Postaviti jo je pustil prav na tistem mestu, kjer je stal nekoč tempelj rimljanskega boga Jana, čigar ostanki so se še prav dobro ohranili do tistega časa. Mošeja je bila že spočetka razdeljena na enajst ladij, pa so jo kasneje še nekoliko razširili. Ko si je pod Ferdinandom osvojil Cordovo krščanski križ, je bila mošeja preurejena za krščansko bogoslužje. Kombinacije raznih stavbnih slogov in dekoracij so počasi ustvarile iz te mošejske katedrale eno najlepših in najzanimivejših zgradb na svetu. Če se ti ponudi prilika stopiti na notranji dvor, z mogočnim vodometom, prekrasnimi mozaiki in rezbarijami, pa v labirint skoraj 1000 marmornatih stebrov, podpirajočih oboke cerkvenih ladij, potem se ti bo veličina in lepota tega bisera mauriške arhitekture neizbrisno vtisnila v spomin,

Najlepše odkriva zgodovino slavne Cordove mestni muzej, kjer so ohranjene bogate zbirke krajevnih, pa tudi obče važnih znamenitosti.

Po cestah in trgih se prav pogosto vrste pobožne procesije, če pa teh ni, poživljajo mestno sliko silkoviti sejmi, kjer imaš priliko ogledati si tudi okoliško prebivalstvo. Ob takih prilikah so glavna privlačnost seveda bikoborbe in tako zvane »romerias«, izrazito andaluzijske, prav pestre in temperamentne narodne veselice. Med izletji v okolico se še najbolj izplača pot k razvalinam palače, ki je bila nekoč poletna rezidenca cordovskega kalifa. Razvaline so zdaj iznova oživele pod lopatami arheologov, ki se nadejajo najti tu marsikako znamenitost iz davne španske zgodovine.

Slon v kmetijstvu

Znano je, da se da indski slon tako udomačiti, da je uporabljen za vsa poljska dela. Obenem pa je velika pomoč pri krčenju džungle, ko s svojo silno močjo ruje korenine, puli dračje ali odnaša drevesna debla. Njegov afriški sorodnik pa je do najnovejšega časa veljal za popolnoma divjlo žival, ki je ni mogoče ukrotiti in ki porablja svojo moč samo v uničevalne namene. Kakor mnogo zastarelih nazorov, tako tudi ta spada danes med staro šaro in trditvev, da afriškega slona ni mogoče udomačiti, se bo še dolgo dolgo čitala, če drugje ne, pa v učnih knjigah.

nostjo ogleduje čudne prišlece. Spretno ovijejo lovci mladiču okoli noge zanko, drugi konec pa privežejo za bližnje drevo, kajti v mladiču je že toliko sile, da ga ne bi obdržali vsi lovci, kadar bi hotel pobegniti. Ako drevesa ni v bližini, vleče slonič čisto vso družbo precej daleč, dokler se lovcem ne posreči omotati konec vrvi okoli kakega drevesa.

Cez nekaj dni se slonič vda v svojo uso-do. Nato ga privežejo med dve že udomačeni odrasli živali, ki ga povedeta v farmo. Ko se jetnik po malem privadi neprijetnega človekovega vonja, se začne vzgoja in pouk. Vodja slonov, ki ga tudi v Afriki nazivajo

Sloni na poti v vodo

Medtem pa gre življenje svojo pot in našli so se podjetni ljudje, ki se niso ustrašili truda, ki niso hoteli verjeti, da bi ukrotitev afriškega slona bila res tako nemogoča, da bi bil vsak poskus te vrste zaman. V belgijskem Kongu je eden izmed onih ljudi, ki ne verjamejo slepo vsakim pred-sodkom, ustanovil farmo za slone, da bi po indskem vzgledu tudi afriškega slona privadil kmetijskemu delu.

Tamošnji črnici, ki so zelo pripravni za lov na slone, so mu nalovili čredo mladičev, ki se je suženjstvu popolnoma prilagodila ter je poslušala človeka. Lovci se natihoma približajo čredi slonov — žival živi v čredah — in izberejo svojo žrtev mater z mladičem. Starka mora v boju izgubiti življenje, nakar ostala čreda zbeži, le mladič ostane pri materinem truplu in z naivno radoved-

z indskim imenom »mahaut«, mora pri tem imeti mnogo potrpljenja. Vzgoja se začne s tem, da mahaut praska slona po čelu z dolgo palico. Vsak dan odreže kos palice in se tako skoraj neopazno približuje svojemu gojencu. Po nekoliko dnevih se sme mahaut že dotakniti slona z golo roko. Kmalu nato prenese žival že vprežno in sedelsko jermenje, ko pa je tako daleč, mu nalagajo že manjša bremena. V istem času se žival že privaja, da izvršuje ukaze, kar dela zelo rada, brž ko nekako razume njih smisel.

Prehrana živali ne dela nikakih težav. Kakor znano, se hrani slon s svežim listjem dreves in za to krmo pač v tropskih deželah ni sile. Vsak večer je na farmi alarm. Vsi gojenci morajo v vrsto, mahauti se jim zavpihte na orjaške tilnike in vsa karavana velikanskih živali krene proti reki, da se

temeljito okoplje. Disciplina je čisto vojaška. Na povelje obstanejo sloni, da jim vodniki odvzamejo uzde, nakar stopa na dani znak vsa čreda počasi v reko. Po povratku najdejo sloni svoja ležišča že očiščena in pospravljeni za noč.

Dresirani slon vrši v kmetijstvu popolnoma enako delo, za kakršno rabijo drugod traktor. Vleče težko naložene vozove, plug, prenaša tovore in je zavoljo svoje okretnosti čisto daleko pripravnejši, nego traktor. Doraslega in udomačenega slona cenijo na 6000 zlatih frankov. Pred vsakim mehaničnim strojem pa ima to prednost, da ne stane skoraj nič, da se hrani z listjem in da ne potrebuje niti mehanika niti strojnika. Njegova življenjska doba pa je daleko večja, nego doba delasposobnosti traktorja.

Ko se je posrečilo ovreči prastari predsodek o neukrotljivi divjosti afriškega slona, danes že proučujejo možnost ustvarjenja velikih farm v Afriki, ki bi se obdelovale izključno s slonovsko silo. Ta način bo praktičen in varčen, ker bo dovoljeval obdelovanje velikih ploskev z zelo majhnim kapitalom. Vsaki taki veleobsežni poljedelski ustanovi bo priključena slonovska farma, ki bo dajala sproti potrebne živali. Tudi afriški slon se v robstvu ne plodi nič manj nego v svobodi.

Ogromna sila slonova bo gospodarstvu v tropskih pokrajinah Afrike nepopisna blagodat. Edini pomislek bi bil ta, da se večjih čred slonov poloti včas brez vsakega vidnega vzroka strahovita panika, da zdivjajo, se spleše in pomandrajajo vse, kar jim pride na pot. Angleški kapetan Brocklehurst poroča, da je nekoč videl tako splešeno slonovsko čredo kakih 40 živali v Južnem Sudanu. Podivjani orjaki so dirjali s hitrostjo 15 do 20 km na uro in uničili vse, koder je šel ta splešeni plaz. Manjše črede seveda niso toliko nevarne, vendar tudi pri njih prihaja včasih od slične panike, ki so ji podvržene tudi posamezne živali. Ta riziko bo tedaj še vedno ostal, toda stalna korist odtehta vso škodo, ki jo živali napravijo ob svoji slabi uri.

ZNAMKE PRIPovedUJEJO

Beli zakladi Columbijе

Na neki znamki južnoameriške republike Columbijе kaže slika, kako domačini izpirajo platino. To dragoceno belo kovino, ki je dražja od zlata, so odkrili v deželi že pred dve sto leti. Ko še ni bila vrednost platine prav dognana in ko industrija še ni do dna spoznala zlahtnih lastnosti te kovine, so ponarejevalci denarja izdelovali iz nje kovance, ki so jih še zlatili, da so bili podobni pristnemu denarju. Dandanašnji se tako ponarejanje izdaleka več ne izplača, ker platina nima več tekmeča med novčnimi kovinami.

Velika je poraba platine v raznih panogah kemične in druge industrije, pa tudi v medicini, da ne omenjamo draguljarstva, kjer je platina bolj v časteh nego zlato.

V nekaterih rekah Columbijе se najde platina še samorodna v pesku, v zrnih za pol riževega zrna velikosti. Na tisoče ton peska je treba izprati za najskromnejšo množino kovine in vendar se pridobivanje izplača in živi od njega na tisoče siromašnih ljudi.

SAH

Rešitev problema 11.

1. Sc3_e4!

Rešitev problema 12.

1. Df6-f4 (grožnja: Dd2+).

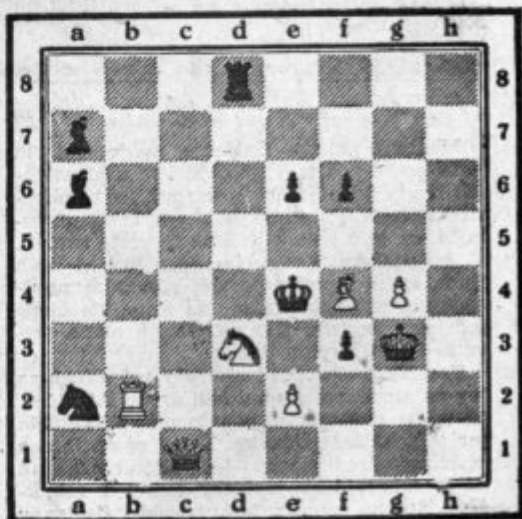
1. — — — Td5, 2. e5+ 1 — — — Dc5

2. Lc+. Lepa je obojestranska priključitev kraljice po 1 — — — Tf5 2.) e : f+.

Problem 13

L Drnek

Druga nagrada na turnirju praškega šahovskega kluba.

Mat v 3 potezah.

moči za delo na sebi. Od te moči je odvisna odločitev o njeni večni usodi, o kateri razmišlja tako često, da trpi. Dobro je, da je podnevi zaposlena in najde preko manjših poslov čas in voljo do velikega dela. Pri tem hoče biti sama zase in kot — mati otroke — tako divje in trmasto čuva svoje skrivnosti. Nobena sreča in nobeno pomanjkanje ji nista v napoto.

Stara žena

je prebila veliko preskušnjo siromaštva in pomagala mali sreči, ki ji je še vedno hvaležna, da jo je srečala. Radi bi izvedeli od nje, kako se je zgodilo, toda o tem ne ve pojasnila. Prav tako kot je bilo pri njej se zgodi pri vseh, ki so voljni.

Če imamo sol za kruh, se pozneje najde tudi še oni kosček mesa v loncu. Mislija je in misli še vedno vse bolj na otroke kot na sebe. Zvedela je, da hodi smrt po svetu, ki

lahko nenadoma vzame; tedaj je pospešila molitev in želje za one, ki še živijo. Ta žena mnogo zaupa Bogu in nobena črna suknja je ne more zмести razen morda nekoliko mnenje prorokovalke na karte. Teh izjav pa se brani.

Zakaj je na svetu? Če kdo noče ali ne more, da pomaga. Trenutek pomisleka, takoj nato pa na delo. Zalostna je le tedaj, če vidi, da še vse to tudi ni zadostovalo. Najmanjša zahvala pa jo potolaži; morda z nasmeškom, toda obenem z notranjim ugodjem.

Seveda že težko hodi in tudi tek ni najboljše, oči ji pešajo in tudi lenariti ji ni več prijetno. Kljub temu naj bi zemlja vse veselje, ki ga je pripravila ljudem, nudila prav njej, da bi mogla biti na smrtni postelji še hvaležnejša. Saj je že tako hvaležna, da se lahko oni, ki jih zapušča, s solzami vesele, da se je ona večkrat veselila.

Fiziologija sladkanja

Kakor znano, pridobiva naše telo potrebne energije z zgorevanjem nekih hranil, med katerimi vsebujejo sladkorja večinoma trikrat, dobra čokolada pa celo štirikrat toliko zgorilnih vrednot kakor n. pr. meso.

Po vsej priliki je s tem v zvezi, da imajo otroci tolikšno nagnjenje do sladkarij; otroški čut sluti tukaj nekaj, česar ne vidi noben razum zrelih ljudi. Kajti nihče ne potrebuje toliko energij, kolikor otrok. Ne glede na njegov razvoj, na njegovo rast vlada v njegovem organizmu obrat na vso paro. V šolskem razredu še gre, ker pritiska učiteljev prst na varnostno zaklopnico, toda komaj se ure pouka končajo, sledi izbruh dejavnosti, ki neznansko povečuje potrebe. Če zadostuje možu, ki opravlja svoje vsakdanje delo, nekaj čez 3000 kalorij na dan, tedaj potrebuje šolarček do 5000 kalorij. In sicer ne samo za svoje delovanje v šoli, na cesti in razgrajanje: celo v spanju je toplotna produkcija dečku in dekletu v razmerju s težo neizmerno večja nego pri očetu in materi.

V zvezi s to večjo potrošnjo si otrok upravičeno in smotreno išče potrebnih dohodov, surovin, tam, kjer jih dobi v najbolj koncentrirani in najcenejši obliki: iz sladkarij. Da imajo te vrhu vsega še dober okus, s tem se pač mora zadovoljiti.

Deca torej ni tako neumna, ko izdaja vsak dinar za sladkarije; čisto razumen nagon jo tira k slaščičarju.

A tem bolj nerazumno je videti neko drugo vrsto ljubiteljev slaščic, odraslih, še preveč odraslih ljudi: tolaščakov. Čeprav se zdi, da so zanje nalašč izumili besedo o »sladkem strupu«, opažamo baš pri tolaščakih tisto poželenje po bonbonih in pralinah, ki jih dela čedalje debelejša.

Kaj tira te ljudi, da se vedejo kakor večje, ki letijo v svetiljko? Ali res samo pomanjkanje pameti in šibkost značaja?

Prof. dr. Bergmann, berlinski kliničnik, je rešil njihovo čast. Ne nespamet, ne slabost, ampak globoki biološki vzroki delajo debeluhe sladkosnede.

Pri njih se pretakajo ogljikovi hidrati hranil hitreje nego pri normalnih ljudeh v skladišča tolišče in s tem se izgube za splošno cirkulacijo v organizmu. Za vsakdanje potrebe telesa ne preostaja dovolj hranila. Tolašček umira od glada tako rekoč pri polnih zalogah. Vedno je lačen. Kajti tolišča se nabira vedno drugje, nego bi se morala, ne ustvarja dela in ne nasiča. Tolašček ni samo zato debel, ker je sladkosneden, temveč marsikateri je sladkosneden, ker je debel.

Tedaj, milostiva gospa, če nosi vaš soprog navzlic preveč izraziti polni liniji, vedno čokolado v žepu, vzemite mu jo, toda ne jezite se še nanj zaradi tega!

Antična trisobna stanovanja

V današnjem času malih stanovanj je zanimivo konstatirati, da so bila že pri Grkih tipična trisobna stanovanja. Odkopavanja Demostenovega mesta, ki ga je 348 pr. Kr. razdejal Filip Makedonski, so pokazala, da so bile skoraj vse hiše v mestu zidane po enem kopitu in da so imele večinoma po tri sobe. Dnevna soba je bila običajno obrnjena na jug, spalnica in balkonska soba pa proti severovzhodu. V večini stanovanj so bile tudi kopalnice s kadmi, toda brez napeljave tople vode. Poleg kopalnice je bila zmerom majhna sobica z odtokom za umazano vodo, ki se je odvajala po kanalih. Kanalizacija je bila skrajno primitivno urejena, toda trajna, tako da se je še zdaj po 23 stoletjih za silo ohranila. Hiše so stale tesno druga pri drugi, a niso imele hišnih števil. Pač niso bile anonimne stanovanjske kasarne, marveč domovi posameznikov. Če je bila katera hiša naprodaj, je lastnik izobesil kamnito tablico z naznanilom, da »se proda trisobna hišica s kopalnico in balkonom«.

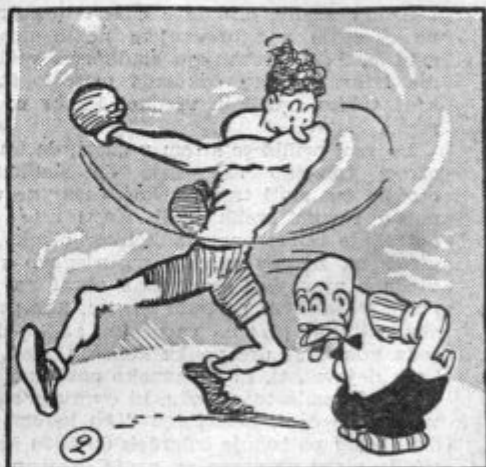
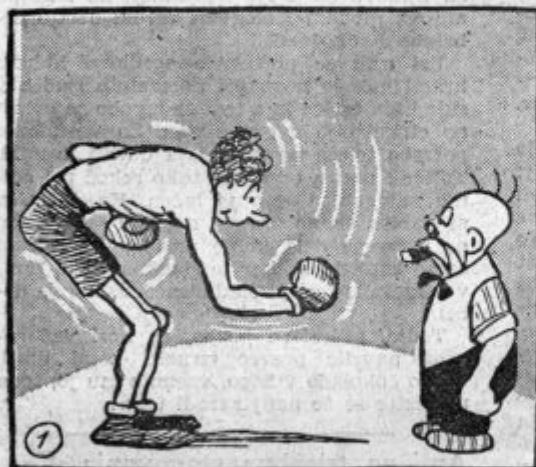
HUMOR

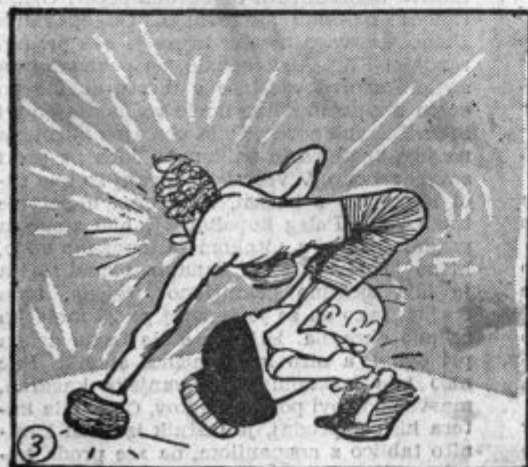
»Oh, Pariz je čudovito mesto! Tam so ljudje tako naobraženi, da celo cestni pometalci govorijo francoski...«
 (>Everybody's Weekly«)

»To je naša dekorativna vaza — a Jurček ji je odbil ročaj...«
 (>Söndagsnisse«)

COPYRIGHT - P. I. B. BOX 6. COPENHAGEN

Adamson je premagal boksarja